

JURIDISKA INSTITUTIONEN
Stockholms universitet

ATEISM SOM GRUND FÖR FLYKTINGSKAP

Karin Törnell

Examensarbete i offentlig rätt, 30 hp
Examinator:
Stockholm, Vår- och höstterminen 2018

**Stockholms
universitet**

Denna uppsats tillägnas Shahad, som flydde från Saudiarabien för att kunna leva som fri kvinna och ateist i Sverige. Du har varit min drivkraft till att skriva denna uppsats.

Abstract

There are countries where a person who defines him or herself as an atheist, or criticise religion or religious practises, are at risk of being prosecuted or subject to mob violence. Therefore, holding views regarded as atheistic can be a ground for asylum according to international law.

A refugee is in essence a person who has a well-founded fear of being persecuted for reasons of race, religion, nationality, political opinion or membership of a particular social group. When determining who is a refugee in the Swedish context it is necessary to take into account national, international and European Union law. As for the Swedish legislation, the refugee definition in the Aliens Act (2005:716) originates from the 1951 Refugee Convention, to which UNHCR provides relevant material on how to interpret. These interpreting guidelines, although not formally binding, are regarded as important sources of law in Swedish jurisprudence. The Qualification Directive¹, and case law from the European Court of Justice, is also relevant when determining whether an atheist qualifies for international protection in Sweden.

By studying the above-mentioned material, the essay seeks to examine under which circumstances an asylum seeker who claims to risk persecution due to being an atheist fulfils the criteria of the refugee definition. The essay discusses whether the expression of atheistic views can be seen as connected to the asylum seeker's religious views or political opinion. Furthermore, the essay discusses the correlation between the international framework of human rights and the refugee assessment, more precisely under which circumstances an infringement of an atheist's right to freedom of religion or freedom of speech constitutes persecution. Another central question in the essay is whether, when assessing if a person is in need of international protection, it is relevant to refer the asylum seeker to conceal his or her atheistic views at return to their home country to avoid persecution.

The essay also contains a study of a limited number of cases from the Migrations Courts in Sweden in which the applicant claimed he risked persecution due to his or her atheistic views.

¹ Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted.

Innehållsförteckning

Abstract	2
1. DEL 1 - Inledning	4
1.1 Ämnet	4
1.2 Syfte och frågeställningar.....	6
1.3 Disposition.....	7
1.4 Metod och material.....	7
1.3 Avgränsningar	11
2. DEL 2 – Ateism, dess uttryck och dess skydd	13
2.1. Vem är ateist?.....	13
2.3 Tre typer av ateistiska uttryck.....	14
2.3 Ateism i relation till skyddet för mänskliga rättigheter	15
3. DEL 3 – Ateism som grund för flyktingskap	22
3.1 Utgångspunkter.....	22
3.2 Flyktinggrunderna	24
3.3 Förföljelsebegreppet	27
3.3.1 Mänskliga rättigheter som riktlinje vid bedömningen av vad som utgör förföljelse	27
3.3.2 Kränkningar av den asylsökandes rätt till religionsfrihet	28
3.3.3 Kränkningar av den asylsökandes rätt till yttrandefrihet	31
3.3.4 Diskriminering – den nedre gränsen av förföljelsebegreppet?	33
3.3.5 Särskilt om personer som flyr från åtal och straff.....	34
3.3.6 Är det möjligt att hänvisa en asylsökande till att dölja sin ateistiska åskådning vid ett återvändande?	35
4. DEL 4 – Analys av migrationsdomstolens domar	42
4.1 Inledning.....	42
4.2 Vilken flyktinggrund ansåg domstolen in klagandens ateistiska åskådning var hänförlig till?.....	44
4.3 Hur motiverade domstolen att klaganden var skyddsbehövande på grund av sin ateistiska åskådning?	45
4.4 Hur motiverade migrationsdomstolen att klaganden inte var skyddsbehövande på grund av sin ateistiska åskådning?	48
4.5 Den passiva, den aktiva och den ärliga ateisten	50
4.5.1 Den passiva ateisten.....	50
4.5.2 Den aktiva ateisten.....	50
4.5.3 Den ärliga ateisten	52
5. DEL 5 – Sammanfattande diskussion	54
Källförteckning	57

1. DEL 1 - Inledning

1.1 Ämnet

I Sverige definierar sig 59 % av befolkningen som icke-religiösa och 17 % som övertygade ateister.² I andra länder kan ett sådant enkelt ställningstagande – att identifiera sig som ateist eller icke-troende – medföra en risk för personens liv.

I International Humanist and Ethical Unions senaste rapport – The Freedom of Thought Report 2017 – kartläggs situationen för icke-troende världen över.³ Av rapporten framgår bl.a. i vilka länder det förekommer lagar som förbjuder *apostasi* och *blasfemi*. En apostat är en person som lämnat statsreligionen, antingen till förmån för en annan religion eller till förmån för en ateistisk åskådning. Blasfemiska handlingar kan t.ex. bestå i kritik mot religion eller andra handlingar som anses kränka en religion. I den senaste rapporten, från 2017, framgår att apostasi är kriminaliserat i 22 länder. I tolv av dessa länder⁴ kan apostasi leda till ett dödsstraff. Olika typer av blasfemilagar återfinns enligt rapporten i 74 länder. I 43 av dessa länder kan handlingar som anses utgöra blasfemi leda till fängelsestraff och i sex länder⁵ till dödstraff.⁶

Ett av de länder där såväl apostasi som blasfemi är kriminaliserat, och potentiellt straffbart med döden, är Afghanistan. I Afghanistan är islam enligt den afganska konstitutionen statsreligion och rättssystemet bygger till stor del på islamisk rätt.⁷ Hotet för en ateist i Afghanistan utgår dock inte endast från de afghanska myndigheterna, hotet kan likväl komma från personens familj eller andra individer i samhället.⁸ Ett särskilt uppmärksammat fall i Afghanistan var när en afghansk kvinna, Farkhunda Malikzada, misshandlades till döds av en folkhop i Kabul

² Voice of the People 2015, Gallup International Association, 2015. s. 135.

³ Freedom of Thought 2017: A Global Report on the Rights, Legal Status and Discrimination Against Humanists, Atheists and the Non-religious, was created, International Humanist and Ethical Union, 2017.

⁴ Afghanistan, Iran, Malaysia, Maldiverna, Mauretanien, Nigeria, Qatar, Saudi Arabien, Somalia, Sudan, Förenade Arabemiraten och Jemen.

⁵ Afghanistan, Iran, Nigeria, Pakistan, Saudi Arabien och Somalia.

⁶ Freedom of Thought 2017: A Global Report on the Rights, Legal Status and Discrimination Against Humanists, Atheists and the Non-religious, was created, International Humanist and Ethical Union, 2017, s. 18–19.

⁷ Lifos - Center för landinformation och landanalys inom migrationsområdet, Temarapport: Afghanistan - Kristna, apostater och ateister (version 1.0), Migrationsverket, 2017, s. 5 och 8.

⁸ Lifos - Center för landinformation och landanalys inom migrationsområdet, Temarapport: Afghanistan - Kristna, apostater och ateister (version 1.0), Migrationsverket, 2017. s. 18.

framför poliser och andra vittnen på grund av att hon (falskeligen) anklagats för att ha bränt en koran.⁹

Det är mot bakgrund av situationen i länder som Afghanistan som frågan om ateism som asylskäl aktualiseras. Enligt såväl svensk rätt som internationell och europeisk rätt är den som hyser en välgrundad fruktan för att utsättas för förföljelse vid ett återvändande till sitt hemland på grund av sin ras, nationalitet, tillhörighet till viss samhällsgrupp eller sin religiösa eller politiska uppfattning är att betrakta som flykting – en status som ger rätt till uppehållstillstånd.¹⁰

En persons ateistiska åskådning kan leda till att en person känner sig tvungen att lämna sitt hemland. Det kan också vara så att den asylsökande lämnade sitt hemland av en annan anledning men på plats i landet där han eller hon sökt asyl (asyllandet) lämnar sin religion till förmån för ateism, och därför hyser en nyuppkommen fruktan för att återvända (s.k. flyktingsskäl *sur place*). Jag har sedan en tid arbetat med migrationsrättsliga ärenden på en humanjuridisk advokatbyrå och har där stött på ett flertal personer som åberopat sin ateistiska åskådning som en grund för sitt skyddsbehov. Många av dem, särskilt de unga, hade inte ifrågasatt sin religiösa åskådning innan de kom till Sverige men efter att ha vistats en lång tid i sekulära Sverige har de börjat ifrågasätta sin religiösa åskådning.

Ett exempel på en ateist som sökt sig till Sverige för att söka skydd är Omar Makram. Omars historia har uppmärksammats i svensk media av bland annat Niklas Orrenius, journalist på Dagens Nyheter.¹¹ Omar lämnade islam på plats i sitt hemland Egypten efter en lång tid av tvivel och funderingar. När hans inställning till islam uppmärksammades av andra personer i hemlandet fruktade han för sin säkerhet och valde att fly landet. Omars ansökan av asyl avslogs i samtliga instanser i Sverige. Migrationsdomstolen konstaterade bl.a. att enbart det faktum att han inte kunde agera på samma sätt i sitt hemland som han kan göra i Sverige i sig inte är

⁹ Lifos - Center för landinformation och landanalys inom migrationsområdet, Temarapport: Afghanistan - Kristna, apostater och ateister (version 1.0), Migrationsverket, 2017, s. 19.

¹⁰ Artikel 1 (A) (2) i 1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning med 1967 års tilläggsprotokoll, artikel 2 (d) Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/95/EU av den 13 december 2011 om normer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska anses berättigade till internationellt skydd, för en enhetlig status för flyktingar eller personer som uppfyller kraven för att betecknas som subsidiärt skyddsbehövande, och för innehållet i det beviljade skyddet (omarbetning), 4 kap. 1 § utlänningslagen och 5 kap. 1 § utlänningslagen.

¹¹ Orrenius, N, Islamkritiker som Omar förtjänar också skydd, Dagens Nyheter, 2017-06-24, tillgänglig via: <https://www.dn.se/arkiv/nyheter/niklas-orrenius-islamkritiker-som-omar-fortjanar-ocksa-skydd/>.

skyddsgrundande eftersom flyktingkonventionen inte garanterar sökanden samma öppenhet och skydd för mänskliga rättigheter i hemlandet som i landet där han söker skydd.¹²

När Omars asylansökan slutligen avslagits och hans utvisningsbeslut vunnit laga kraft bestämde han sig för att spela in en video på sig själv när han brände en koran. Han la upp denna video på YouTube och den fick stor spridning. Han skickade den även direkt till Egyptens utrikesminister. Han beviljades efter detta en ny prövning av Migrationsverket och sedan uppehållstillstånd i Sverige.¹³

Omars fall väcker flera intressanta frågor som aktualiseras i så gott som alla ärenden där ateism åberopas som grund för skydd: Vad krävs egentligen för att en persons ateistiska åskådning ska vara tillräcklig för att grunda ett skyddsbehov? Krävs det att hemlandsmyndigheternas fått kännedom om ateismen, som i Omars fall, eller kan det vara tillräckligt att den asylsökande inte kan leva fritt vid ett återvändande? Kan svenska myndigheter hänvisa en ateist till att undvika förföljelse genom att inte offentligt uttrycka sin ateistiska trosåskådning?

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens huvudsakliga frågeställning är under vilka förutsättningar en persons ateistiska åskådning medför att han eller hon är att betrakta som flykting.

För att besvara huvudfrågorna kommer följande delfrågor att undersökas:

1. I vilken mån omfattas rätten att vara ateist av rätten till religionsfrihet respektive rätten till yttrandefrihet?
2. Vilka flyktinggrunder kan en persons ateistiska åskådning kopplas till?
3. Vilka inskränkningar av religionsfriheten respektive yttrandefriheten konstituerar förföljelse, och under vilka omständigheter?
4. Kan en asylsökande ateist hänvisas till att dölja sin ateistiska åskådning vid ett återvändande för att undvika förföljelse?

¹² Migrationsdomstolen i Stockholms avgörande i mål nr. UM 4895-15 från den 23 oktober 2015.

¹³ Se bestämmelsen om ny prövning i 12 kap. 19 § utlänningslagen.

1.3 Disposition

Uppsatsen består av fem delar, varav del ett utgör inledningen. I den *andra delen* behandlas det för uppsatsen centrala begreppet ”ateist”. Tre olika uttryck för ateism presenteras i denna del som kommer utgöra utgångspunkten för den analys som sker löpande i uppsatsen. I del två behandlas även den första delfrågan; i vilken mån rätten att vara ateist skyddas av religionsfriheten och yttrandefriheten. Denna del är viktig för förståelsen av den tredje delen av uppsatsen eftersom de internationella normerna för mänskliga rättigheter utgör ett viktigt instrument vid tolkningen av flyktingbestämmelsen. I den *tredje delen* av uppsatsen behandlas själva flyktingkapsbedömningen. Flyktingbestämmelsens kriterier utreds och analyseras utifrån hur de skulle tillämpas på en asylsökande ateist. I denna del besvaras delfrågeställningarna; Vilka flyktinggrunder kan en persons ateistiska åskådning kopplas till? Vilka inskränkningar av religionsfriheten respektive yttrandefriheten konstituerar förföljelse? Kan en ateist hänvisas till att dölja sin ateistiska åskådning vid ett återvändande för att undvika förföljelse? I den *fjärde delen* av uppsatsen analyseras ett antal underrättsdomar utifrån de slutsatser som nåtts i del två och tre av uppsatsen. Uppsatsen avslutas med *del fem* som består av en sammanfattande diskussion.

1.4 Metod och material

För att uppnå syftet med uppsatsen används den rättsdogmatiska metoden. Syftet med denna metod är just att utifrån en konkret problemställning fastställa vad som utgör gällande rätt.¹⁴ Det relevanta materialet att studera då den rättsdogmatiska metoden används är rättskällorna. I en rättsdogmatisk analys analyseras således rättskällorna för att besvara hur en viss rättsregel – i detta fall flyktingbestämmelsen i 4 kap. 1 § utlänningslagen (2005:716) – ska appliceras på en viss situation. En viktig fråga är således vilka rättskällor som ska ingå i denna analys. De traditionella rättskällorna i svensk rätt är lagstiftning, förarbeten, praxis och doktrin.¹⁵ Eftersom migrationsrätten utgör en del av såväl folkrätten som EU-rätten är det dock inte möjligt att stanna vid svensk rätt för att fastställa gällande rätt på detta område. Detta innebär även att såväl svensk som utländsk doktrin, som berör de relevanta internationella traktaten och EU-rättsliga rättsakterna, är relevanta källor.

¹⁴ Kleineman, J., Rättsdogmatisk metod, i: Nääv, M., Zamboni, M. (red), Juridisk metodlära, 2018, s.23–24.

¹⁵ Kleineman, J., Rättsdogmatisk metod, i: Nääv, M., Zamboni, M. (red), Juridisk metodlära, 2018, s. 21.

Den främsta internationella överenskommelsen på det asylrättsliga området är 1951 års konvention om flyktingars rättsliga ställning med 1967 års tilläggsprotokoll (flyktingkonventionen). Den svenska definitionen av begreppet flykting har sin grund i flyktingkonventionens definition av densamma.¹⁶ FN:s flyktingkommissariat (UNHCR) har till stöd för tolkningen av flyktingkonventionen utfärdat en handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställandet av flyktingars rättsliga ställning (UNHCR:s handbok). Som komplement till handboken har UNHCR utfärdat områdesspecifika riktlinjer, t.ex. om förföljelse på grund av religiös uppfattning. Varken UNHCR:s handbok, riktlinjer eller andra slutsatser är bindande för konventionsstaterna men av såväl förarbetena till utlänningslagen som av Migrationsöverdomstolens praxis framgår att de utgör viktiga rättskällor i ärenden om flyktingskap.¹⁷

Bland Europeiska unionens (EU) rättsakter är det skyddsgrundsdirektivet¹⁸ som behandlar frågan om vem som är i behov av internationellt skydd. Den omarbetade versionen, som är den nu gällande, antogs den 13 december 2011. Direktivet är ett minimidirektiv, vilket innebär att medlemsstaterna inte är förhindrade att ha regler som är förmånligare för den enskilde än direktivets bestämmelser.¹⁹ Enligt artikel 78 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt ska alla EU:s rättsakter om asyl respektera flyktingkonventionen. Bland EU:s organ finns EU-domstolen som, efter begäran från en domstol i någon av medlemsstaterna, kan meddela förhandsavgöranden avseende tolkningen av EU:s rättsakter, och således även skyddsgrundsdirektivet.²⁰ Ett centralt avgörande i denna uppsats är *Y och Z mot Tyskland* där EU-domstolen bl.a. tolkade begreppet förföljelse.²¹

En grundsten i den internationella flyktingrätten är principen om *non-refoulement*.²² Principen kommer till uttryck i flyktingkonventionens artikel 33 där det stadgas att konventionsstaterna inte får avvisa eller utvisa en person till ett land eller gränsen till ett område där hans eller

¹⁶ Artikel 1 (A) (2) flyktingkonventionen, prop. 1979/80:96 s. 1, 3, 39–42.

¹⁷ Prop. 1996/97:25 s. 97, prop. 2004/05:170 s. 173 och MIG 2006:1.

¹⁸ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/95/EU av den 13 december 2011 om normer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska anses berättigade till internationellt skydd, för en enhetlig status för flyktingar eller personer som uppfyller kraven för att betecknas som subsidiärt skyddsbehövande, och för innehållet i det beviljade skyddet (omarbetning).

¹⁹ Preambel (14) till skyddsgrundsdirektivet.

²⁰ Artikel 267 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt.

²¹ *Y och Z mot Tyskland*, EU-domstolen, C-71/11 och C-99/11, 5 september 2012.

²² Wilton Wahren, A., Introduktion till migrationsrätten, i: Diesen, C., Lagerqvist Veloz Roca, A., Lindholm Billing, K., Seidlitz, M., Wilton Wahren, A., *Prövning av migrationsärenden: Bevis 8*, 2015, s. 142.

hennes liv eller frihet är hotad. FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (tortyrkonventionen) innehåller också ett explicit förbud mot att utvisa, återföra eller utlämna en person till en annan stat, om det finns anledning att tro att personen där skulle riskera att utsättas för tortyr.²³ Även den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna från 1950 (Europakonventionen) och FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR) stadgar att ingen får utsättas för tortyr eller annan omänsklig behandling eller bestraffning, som ska tolkas på så sätt att den förhindrar medlemsstaterna att återsända utländska medborgare dit de riskerar sådan behandling.²⁴

Analysen i del två av uppsatsen är koncentrerad till ICCPR och Europakonventionen, av skäl som närmare utvecklas i denna del. Det främsta stödet för tolkningen av religionsfriheten och yttrandefriheten i ICCPR är de allmänna kommentarer (General Comments) som publiceras av FN:s kommitté för mänskliga rättigheter (MR-kommittén) samt MR-kommitténs beslut i enskilda ärenden. MR-kommittén är ett övervakande organ som instiftades i och med att ICCPR trädde ikraft.²⁵ MR-kommitténs allmänna kommentarer förklarar innebörden av konventionens bestämmelser.²⁶ Kommittén tar därtill emot såväl mellanstatliga som enskilda klagomål.²⁷ För att avgöra hur religionsfriheten och yttrandefriheten i Europakonventionen ska tolkas utgör Europadomstolen för de mänskliga rättigheternas (Europadomstolen) praxis en viktig källa.

Migrationsöverdomstolens avgörande utgör som ovan nämnt en del av det material som studeras i den tredje delen av uppsatsen, eftersom Migrationsöverdomstolen är den prejudicerande instansen i migrationsmål i Sverige. Migrationsöverdomstolen har dock aldrig direkt berört ateism som skyddsskäl. I ett av Migrationsöverdomstolens avgöranden, MIG 2011:21, hade klaganden lämnat sin tro och bl.a. engagerat sig i föreningar för ex-muslimer. Domstolen fokuserade dock inte på hans icke-tro utan såg den endast som en del av hans övriga politiska verksamhet.

²³ Artikel 3 i tortyrkonventionen.

²⁴ Artikel 7 i ICCPR och artikel 3 i Europakonventionen, Wilton Wahren, A., Introduktion till migrationsrätten, i: Diesen, C., Lagerqvist Veloz Roca, A., Lindholm Billing, K., Seidlitz, M., Wilton Wahren, A., Prövning av migrationsärenden: Bevis 8, 2015, s. 143–148.

²⁵ Artikel 28 i ICCPR.

²⁶ Joseph, S., Castan, M., The International Covenant on Civil and Political Rights: Cases, Materials, and Commentary, 2013, s. 17.

²⁷ Artikel 41 i ICCPR och artikel 1 i det fakultativa protokoll till internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, 1966.

Det är med anledning av bristen på vägledande avgöranden från Migrationsöverdomstolen som jag valt att inkludera en analys av underrättsavgöranden i uppsatsens fjärde del. I denna analyseras 34 domar från migrationsdomstolarna i Sverige som avgjorts mellan den 23 mars 2018 och 23 april 2018 i uppsatsens fjärde del. Sveriges migrationsdomstolar består av Förvaltningsrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Göteborg, Förvaltningsrätten i Luleå och Förvaltningsrätten i Malmö.²⁸ Syftet med den fjärde delen är inte att fastställa gällande rätt, utan att problematisera och analysera rättstillämpningen under en begränsad tid i ljuset av de slutsatser som nåtts i den tredje delen.

Underrättsavgörandena har hämtats genom en tjänst som tillhandahålls av JP Infonet, närmare bestämt databasen JP Rättsfallsnet – Migration. Genom en sökning på ordet ”ateist” identifierades samtliga domar i databasen där detta ord förekommer. Av dessa valdes de avgöranden ut som avgjorts inom den valda tidsperioden. Därefter sorterades de avgöranden bort där ordet ateist förekom av en annan anledning än att klaganden åberopat att han eller hon var i behov av skydd på grund av sin ateistiska åskådning. Avgörandet som kommit med i sökningen trots att klaganden inte uttryckligen åberopat att han är ateist utan endast att han är icke-troende eller lämnat islam har inte sorterats ut ur materialet. Även avgöranden som inte rörde frågan om klaganden skulle beviljas flyktingstatus, utan frågan om klaganden skulle beviljas ny prövning enligt 12 kap. 19 § utlänningslagen sorterades bort.

Det finns förstås inte någon garanti för att alla relevanta domar som meddelats under den aktuella perioden faktiskt finns med i databasen. Ett alternativt sätt att få tillgång till avgörandena hade kunnat vara att begära ut samtliga domar som meddelats av respektive domstol under den valda tidsperioden för att sedan sortera ut de där klaganden åberopat ateism som grund för sitt skyddsbehov. Det är dock inte av någon större betydelse för syftet med undersökningen att alla avgöranden från den aktuella tidsperioden där klaganden åberopade att han eller hon var ateist finns med, eftersom syftet endast är att få en bild – om än begränsad – av hur migrationsdomstolarna hanterar flyktingskapsbedömningar grundande på ett åberopat skyddsbehov på grund av ateism.

I sammanhanget ska nämnas att jag under tiden då jag skrivit denna uppsats varit anställd på Advokatbyrån Dubio som företrädde klaganden i tre av de mål som ingått i undersökningen.

²⁸ 6 § förordningen (1977:937) om allmänna förvaltningsdomstolars behörighet m.m.

1.3 Avgränsningar

Den som söker asyl i Sverige kan för närvarande beviljas uppehållstillstånd på grund av skyddsbehov enligt två olika bestämmelser i utlänningslagen antingen som flykting enligt 4 kap. 1 § utlänningslagen eller som alternativt skyddsbehövande enligt 4 kap. 2 § samma lag. Bestämmelsen om alternativt skyddsbehövande är subsidiär till regeln om flyktingskap. En tredje skyddsgrund – övrig skyddsbehövande – finns i 4 kap. 2 a § utlänningslagen men ska sedan den 20 juli 2016 – i och med ikraftträdandet av lagen (2016:752) om tillfälliga begränsningar i möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige – inte tillämpas.

Denna uppsats berör endast förutsättningarna för en ateist att beviljas skydd i Sverige som flykting, inte som alternativt skyddsbehövande. Anledningen till denna avgränsning är att min bedömning är att den risk för förföljelse som orsakas av en persons ateistiska åskådning alltid kommer gå att koppla till någon av flyktinggrunderna religiös eller politisk uppfattning, antingen för att sökanden har en genuin sådan uppfattning eller för att han eller hon tillskrivs en sådan. Eftersom bestämmelsen om alternativt skyddsbehov är subsidiär till bestämmelsen om flyktingskap kommer den förstnämnda därför inte att tillämpas i dessa fall.

En stor del av denna uppsats består av en analys av flyktingbestämmelsens rekvisit i förhållande till en asylsökande ateist, för att svara på frågan om vad som krävs för att ateisten ska uppfylla respektive rekvisit. Prövningen av om en person är i behov av skydd innehåller två delmoment; för det första *om sökandens berättelse i sig är tillräcklig* för att kriterierna för skydd ska vara uppfyllda och för det andra *om sökanden gjort sin berättelse sannolik*, antingen genom åberopad bevisning eller genom att han eller hon bedöms som trovärdig och därför kan tillerkännas tvivelsmålets fördel med innebörden att den lämnade berättelsen läggs till grund för prövningen av skyddsbehov.²⁹ Denna uppsats undersöker alltså det första delmomentet i prövningen av om en person är i behov av skydd, frågan om i vilka fall omständigheterna att den asylsökande är ateist är *tillräcklig* för att grunda ett behov av skydd. Den andra delen av bedömningen, som bl.a. innehåller frågor som hur åberopad bevisning ska värderas och hur bedömningen av om asylsökanden är trovärdig ska företas, kommer inte att behandlas i denna uppsats. Det hade bl.a. varit intressant att närmare utreda hur bedömningen av om en person är

²⁹ MIG 2007:12.

genuint övertygad ateist bör företas, men en sådan undersökning fanns det inte utrymme eller tid för i denna uppsats.

För förståelsen av uppsatsen bör dock något kort sägas om begreppet genuinitet, som bl.a. förekommer i underrättsanalysen i uppsatsens fjärde del. Begreppet genuinitet och genuinitetsbedömning är inte vedertagna juridiska begrepp men förekommer i svensk praxis, bl.a. i MIG 2011:29 där Migrationsöverdomstolen resonerade kring klagandens genuina religiösa övertygelse. Genuinitetsbedömningen är en aspekt av trovärdighetsbedömningen som aktualiseras då någon åberopar att han eller hon hyser en viss inre övertygelse, och kan förenklat sägas handla om frågan om sökanden gjort det sannolikt att hans eller hennes övertygelse är ”på riktigt”.³⁰

³⁰ Thorburn Stern, R., Wikström, H., Migrationsrätt, Skyddsbehovs och trovärdighet – Bedömning i asylärenden, 2016, s. 13

2. DEL 2 – Ateism, dess uttryck och dess skydd

2.1. Vem är ateist?

Att definiera vem som är ateist är svårare än det kan tros vid en första anblick. Ordet har sitt etymologiska ursprung i den klassiska grekiskans ”*atheos*”, där ”*a-*” betyder inte eller utan och ”*theos*” betyder gud.³¹ Det finns inte någon allmänt vedertagen definition av begreppet ateism, tvärtom förekommer det olika – delvis motstridiga – definitioner av vem som är ateist.

Ett sätt att närma sig begreppet ateism är genom den vanligt förekommande uppdelningen mellan negativ ateism och positiv ateism. Den negativa ateisten saknar gudstro, han eller hon tror inte på någon gud, medan den positiva ateisten är av åsikten att det inte finns någon gud.³² Alla personer som inte bekänner sig till någon tro på en gud eller gudar är enligt denna uppdelning negativa ateister. Även agnosticismen innefattas av den negativa ateismen. Agnostikerna är de som inte tror att det går att veta om det finns någon gud eller inte, eller de som inte har bestämt sig för vad de tror om existensen av en eller flera gudar.³³

Bullivants konstaterar i *The Oxford Handbook of Atheism* att det förekommer flera olika definitioner av begreppet ateism inom den akademiska litteraturen. I vissa fall definieras en ateist som en person som saknar en tro på en gud, men inte nödvändigtvis är av åsikten att någon gud inte existerar. I andra fall definieras en ateist som en person som tagit ett informerat beslut att avfärda all typ av gudstro.³⁴ Det tycks således råda delad mening kring huruvida både den negativa och den positiva bör inkluderas i begreppet ateist.

Bullivants uppmärksammar även att det bland de olika definitionerna av vem som är ateist inte finns någon enighet kring vilken typ av tro ateisten ska ha tagit avstånd från. I vissa fall föreslås att ateister är personer som delar en naturalistisk världsbild som bygger på att allt som existerar har en naturlig förklaring, och att det med andra ord inte finns några övernaturliga krafter eller

³¹ Bullivants, S., Defining ”Atheism”, i Bullivants, S., Ruse, M. (red), *The Oxford Handbook of Atheism*, 2013, s. 11.

³² Michael Martin, *Atheism, A philosophical justification*, 1992, s. 26

³³ Bullivants, S., Defining ”Atheism”, i Bullivants, S., Ruse, M. (red), *The Oxford Handbook of Atheism*, 2013, s. 14.

³⁴ Bullivants, S., Defining ”Atheism”, i Bullivants, S., Ruse, M. (red), *The Oxford Handbook of Atheism*, 2013, s. 11.

någon högre mening. Andra menar att en ateist mycket väl kan tro på övernaturliga krafter såsom andar, energier och andra väsen. De senare menar att det är avsaknaden av en tro på en allsmäktig gud som förenar ateisterna.³⁵

Sammanfattningsvis finns det ingen absolut eller objektiv definition av vem som är ateist. Det finns olika definitioner, varav ingen kan sägas vara felaktig.³⁶ Det står dock klart att ateisternas gemensamma nämnare består i deras avsaknad av en gudstro. Därutöver kan ateisterna vara såväl existentialister eller marxister som humanister. De behöver inte nödvändigtvis dela samma vare sig samma världsbild, ideologi eller filosofiska grund.³⁷

2.3 Tre typer av ateistiska uttryck

En persons ateistiska åskådning kan ta sig uttryck på olika sätt. Jag har vid arbetet med denna uppsats identifierat tre olika kategorier av ateistiska uttryck vilka jag ordnat in i tre generaliserade typer av ateister; 1) den passiva ateisten, 2) den ärliga ateisten och 3) den aktiva ateisten. Denna uppräknning av uttryck syftar inte till att vara uttömmande. Det bör även betonas att personer sällan kan kategoriseras in under en av dessa kategorier, utan oftast utgör en blandning mellan kategorierna. Syftet med uppdelningen är att på ett pedagogiskt sätt kunna utreda när en persons ateism kan ligga till grund för ett skyddsbehov och identifiera om det finns några skillnader i denna bedömning beroende på hur personens ateism tar sig uttryck.

Den passiva ateisten vill inte delta i några religiösa ritualer. Han eller hon vill inte delta i böner eller gudstjänster, inte fasta eller på något annat sätt underkasta sig religiösa påbud.

Den aktiva ateisten vill uttrycka sin åsikt att det inte finns någon gud eller kritisera religioner. Den aktiva ateisten kan exempelvis vilja protestera mot vissa religiösa seder han eller hon finner skadliga eller omoraliska, eller med hjälp av vetenskapliga teorier framföra argument mot att det finns en allsmäktig gud.

³⁵ Bullivants, S., Defining "Atheism", i Bullivants, S., Ruse, M. (red), The Oxford Handbook of Atheism, 2013, s. 19–20.

³⁶ Bullivants, S., Defining "Atheism", i Bullivants, S., Ruse, M. (red), The Oxford Handbook of Atheism, 2013, s. 12–13.

³⁷ Bullivants, S., Defining "Atheism", i Bullivants, S., Ruse, M. (red), The Oxford Handbook of Atheism, 2013, s. 15 och 19–20.

Den ärliga ateisten vill inte ljuga om sin religiösa åskådning, men inte heller nödvändigtvis ”skylta med den”. Han eller hon vill exempelvis inte behöva ljuga vid frågan om vilken moské han eller hon går till, eller varför han eller hon inte deltar i bönen. Vid utfärdandet av offentliga handlingar så som pass och ID-kort där religion ska antecknas enligt nationella bestämmelser antecknas vill personen inte uppge någon sådan religion.

2.3 Ateism i relation till skyddet för mänskliga rättigheter

Att få leva fritt utan att påtvingas en religion eller religiösa förpliktelser och få hysa egna åsikter och uppfattningar om religion skyddas av dels religionsfriheten och dels yttrandefriheten. Rätten till religionsfrihet och yttrandefrihet garanteras i flera deklarationer om mänskliga rättigheter, såväl internationella som regionala.

Jag har bedömt att ICCPR och Europakonventionen är särskilt relevanta för denna uppsats på grund av följande anledningar. I inledningen till flyktingkonventionen hänvisas uttryckligen till FN:s allmänna förklaring om mänskliga rättigheter från 1948, som kodifierats genom bl.a. ICCPR.³⁸ Vidare pekar UNHCR ut ICCPR som ett relevant tolkningsinstrument vid flyktingskapsbedömningen i sina riktlinjer om förföljelse på grund av religiös uppfattning.³⁹ I skyddsgrundsdirektiv hänvisas däremot till Europakonventionen.⁴⁰ Europakonventionen har dessutom en särställning i svensk rätt eftersom den utgör svensk lag.⁴¹ När EU:s medlemsstater tillämpar EU-rätt (som exempelvis skyddsgrundsdirektivet) är EU:s rättighetsstadga⁴² tillämplig.⁴³ Stadgan innehåller även de bestämmelser om yttrandefrihet och religionsfrihet (artikel 10 och 11). EU:s rättighetsstadgas artiklar om religions- och yttrandefriheten är i allt väsentligt liktydiga med respektive artiklar i Europakonventionen och stadgan ska tolkas på sådant sätt att den inte inskränker eller inkräktar på Europakonventionens skydd för de mänskliga rättigheterna.⁴⁴ Hur rättighetsstadgans artiklar ska tolkas är därför avhängigt av Europadomstolens praxis. Av denna anledning har jag inte funnit det nödvändigt att behandla religionsfriheten och yttrandefriheten i EU:s rättighetsstadga specifikt i detta avsnitt.

³⁸ Fisher, D., *Mänskliga rättigheter – en introduktion*, 2012, s. 17.

³⁹ UNHCR, *Guidelines on International Protection no 6: Religion-Based Refugee Claims under Article 1A (2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*, 2004.

⁴⁰ Artikel 9 (1) i skyddsgrundsdirektivet.

⁴¹ Lag (1994:1219) om europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

⁴² Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, 2012/C 326/02.

⁴³ Artikel 51 i EU:s rättighetsstadga.

⁴⁴ Artikel 53 i EU:s rättighetsstadga.

När det gäller religionsfriheten stadgar Artikel 9 (1) Europakonventionen följande.

1. Var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet; denna rätt innefattar frihet att byta religion eller tro och frihet att ensam eller i gemenskap med andra, offentligt eller enskilt, utöva sin religion eller tro genom gudstjänst, undervisning, sedvänjor och ritualer.”

Artikel 18 (1) ICCPR slår fast följande.

”1. Var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att bekänna sig till eller anta en religion eller en trosuppfattning efter eget val och frihet att ensam eller i gemenskap med andra, offentligen eller enskilt, utöva sin religion eller trosuppfattning genom gudstjänst, iakttagande av religiösa sedvänjor, andaktsutövning eller undervisning.”

Var och en är alltså genom religionsfriheten tillförsäkrad rätten att fritt välja religion och tro och manifestera denna såväl privat som offentligt (den positiva religionsfriheten). Den andra sidan av denna frihet är att var och en har rätt att välja bort en religion och att slippa att utöva religiösa ritualer (den negativa religionsfriheten). Bielefeldt har förklarat den negativa delen av religionsfriheten med att ingen kan vara fri att göra någonting, så länge han eller hon inte är fri att *inte* göra detsamma.⁴⁵ Det finns ingen hierarki mellan den positiva och den negativa religionsfriheten utan de ska tillerkännas samma rättsliga status.⁴⁶

Europadomstolen uttalade i målet *Kokkinakis mot Grekland* att tanke-, samvets- och religionsfriheten, som en av grunderna i ett demokratiskt samhälle, utgör en viktig tillgång för ateister, agnostiker, skeptiker och obekymrade.⁴⁷ Med hänvisning till detta uttalande har Europadomstolen i ett senare avgörande, *Buscarini och andra mot San Marino*, uttryckligen berört den negativa religionsfriheten. Domstolen fann i detta mål att den omständighet att de sökande, som var parlamentsledamöter, var tvungna att svära en trohetsed gentemot en viss

⁴⁵ Bielefeldt, H., Freedom of Religion or Belief—A Human Right under Pressure, Oxford Journal of Law and Religion, 2012, s. 22.

⁴⁶ Bielefeldt, H., Freedom of Religion or Belief—A Human Right under Pressure, Oxford Journal of Law and Religion, 2012, s. 22 och Bielefeldt, H., Ghanea, N., Wiener, M., Freedom of Religion or Belief: An International Law Commentary, 2016, s. 173 samt Enkvist, V., Religionsfrihetens rättsliga ramar, 2013, s. 118.

⁴⁷ Kokkinakis mot Grekland, mål 14307/88, Europadomstolen, 25 maj 1993, p. 31.

religion utgjorde en otillåten inskränkning av deras religionsfrihet.⁴⁸ Ytterligare ett mål där Europadomstolen berört den negativa religionsfriheten var *Sinan Işık mot Turkiet*.⁴⁹ Domstolen fann i detta mål att den omständighet att det fanns en ruta på de turkiska identitetskorten där innehavarens religionstillhörighet skulle fyllas i medförde en kränkning av sökandens religionsfrihet, eftersom det stred mot innehavarens rätt att *inte* behöva manifesteras en religion.⁵⁰

Även i MR-kommitténs allmänna kommentar till artikel 18 ICCPR betonas att rätten att välja sin religion eller trosuppfattning även innefattar rätten att lämna sin nuvarande tro till förmån för en ateistisk åskådning. Här anges dessutom att artikel 18 ICCPR skyddar såväl troende som icke-troende mot att utsättas för åtgärder i syfte att begränsa deras rätt att välja religion eller trosuppfattning.⁵¹

Den negativa religionsfriheten skyddar alltså ateistens rätt att vara just ateist och skyddar dessutom ateisten från att påtvingas någon religion eller religionsutövning (den passiva ateistens uttryck). Rimligtvis skyddas även den ärliga ateistens uttryck, eftersom den som tvingas ljuga om att han eller hon är religiös inte åtnjuter rätten att inte tillerkänna sig en religion. Att den ärliga ateisten är skyddad mot att behöva ljuga om sin trosåskådning vid utfärdandet av pass, identitetskort eller dylika handlingar framgår dessutom av Europadomstolens avgörande i *Sinan Işık mot Turkiet*.⁵²

När det gäller frågan om den aktiva ateistens uttryck, att öppet ifrågasätta och kritisera religion och religiöst utövande, skyddas av religionsfriheten är det den positiva religionsfriheten som är intressant att undersöka. Såväl Europakonventionen som ICCPR tillförsäkrar den enskilde en rätt att *utöva* sin religion eller tro. MR-kommittén framhåller i sin allmänna kommentar till artikel 18 ICCPR att begreppet ”tro” ska tolkas i vid bemärkelse och att artikeln skyddar såväl teistiska som icke-teistiska och ateistiska åskådningar.⁵³ Även i Europadomstolens praxis har begreppet ”tro” tolkats generöst, och ateism har ansetts vara en sådan tro som faller inom

⁴⁸ Buscarini och andra mot San Marino, mål 24645/94, Europadomstolen, 18 februari 1999, p. 34.

⁴⁹ *Sinan Işık mot Turkiet*, mål 21924/05, Europadomstolen, 2 februari 2010.

⁵⁰ *Sinan Işık mot Turkiet*, mål 21924/05, Europadomstolen, 2 februari 2010, p. 49-53.

⁵¹ Human Rights Committee, General Comment No. 22: The right to freedom of thought, conscience and religion, (Art. 18), 1993, p. 5.

⁵² Danelius, H., Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, 2015, s. 447.

⁵³ Human Rights Committee, General Comment No. 22: The right to freedom of thought, conscience and religion, (Art. 18), 1993, p. 2.

skyddsområdet för artikel 9 Europakonventionen.⁵⁴ En utövande av en ateistisk åskådning skulle alltså kunna omfattas av rätten att utöva sin tro.

Nästa fråga då blir vad som kan anses vara ett *utövande* i artiklarnas mening. MR-kommittén har uttalat att artikel 18 ICCPR täcker ett brett spektrum av handlingar, vilket tyder på att bedömningen av vad som anses vara ett utövande ska göras generöst.⁵⁵ För att besvara vilka handlingar som anses vara skyddsvärda manifestationer enligt artikel 9 i Europakonventionen är det nödvändigt att studera det av Europadomstolen utarbetade kravet på samband mellan övertygelse och manifestation, som först introducerades av Europakommissionen⁵⁶ i målet *Arrowsmith mot Storbritannien*.⁵⁷ Målet handlade om en pacifist som spridit ut flygblad med en uppmaning till brittiska soldater att vägra militärtjänst på Nordirland. Kommissionen fann att pacifism var att betrakta som en tro som skyddas av tanke- och samvetsfriheten i Europakonventionens artikel 9 och att den aktuella handlingen visserligen utgjorde en normal och erkänd form av manifestation av en pacifistisk övertygelse.⁵⁸ Kommissionen menade dock att inte alla handlingar som motiveras eller påverkas av en persons övertygelse kan utgöra handlingar som skyddas av artikel 9. Det krävdes enligt kommissionen att manifestationen i sig faktiskt uttrycker övertygelsen (i detta fall pacifismen).⁵⁹ Kommissionen ansåg inte att sökanden manifesterat sin tro i enlighet med artikel 9, eftersom flygbladen inte var adresserade till allmänheten utan till specifika soldater och endast innehöll uppmaningen att vägra åka till Nordirland, utan att det var tydligt att uppmaningen var grundad på pacifistiska idéer.⁶⁰ Kommissionens ställningstagande i detta mål har återkommit i Europadomstolens senare praxis och preciserats till att den aktuella handlingen måste vara mycket nära kopplad (*intimately linked*) till den aktuella religionen eller tron för att skyddas av artikel 9.⁶¹

Det är inte helt enkelt att besvara frågan om kritik mot, och ifrågasättande av, religion utgör ett uttryck för en ateistisk åskådning. Framförallt därför att det, så som konstaterats ovan, inte finns

⁵⁴ *Angeleni mot Sverige*, mål 10491/83, Europakommissionen, 3 december 1986, Evans, C., *Freedom of Religion under the European Convention on Human Rights*, 2001, s. 55.

⁵⁵ *Clement Boodoo mot Trinidad och Tobago*, Human Rights Committee, Communication No. 721/1996, 15 april 2002, p. 6.6.

⁵⁶ Europakommissionen var fram till 1998 ett förberedande organ till Europadomstolen.

⁵⁷ *Arrowsmith mot Storbritannien*, mål 7050/86, Europakommissionen, 12 oktober 1978.

⁵⁸ *Arrowsmith mot Storbritannien*, mål 7050/86, Europakommissionen, 12 oktober 1978, p. 69, 71.

⁵⁹ *Arrowsmith mot Storbritannien*, mål 7050/86, Europakommissionen, 12 oktober 1978, p. 71.

⁶⁰ *Arrowsmith mot Storbritannien*, mål 7050/86, Europakommissionen, 12 oktober 1978, p. 75.

⁶¹ *C mot Storbritannien*, mål 10358/83, Europakommissionen, 15 december 1983 och *Eweida och andra mot Storbritannien*, mål 48420/10, 59842/10, 51671/10 och 36516/10, Europadomstolen, 15 januari 2013 Falhbeck, R, *Religionsfrihet och mänskliga rättigheter*, Juridisk Tidskrift Nr 1 2014/2015 s. 3-27.

någon vedertagen definition av vem som är ateist. Ateismen finns inte, till skillnad från många religioner, nedtecknad i någon skrift som alla ateister tillerkänner sig till och kan samlas kring. Om begreppet ateism tolkas i vid mening, på så sätt att även negativ ateism inkluderas, är inte åsikten att det inte finns någon gud gemensam för alla ateister. Utifrån en sådan vid tolkning går det att å ena sidan att argumentera för att den *aktiva ateisten* som uttrycker kritik mot eller ifrågasättande av religion inte ger uttryck för *ateistiska idéer*, och således inte utövar sin tro. Å andra sidan är det just avsaknaden av gudstro som utgör ateisternas gemensamma nämnare (oavsett om de hyser en särskild åsikt att det inte finns någon gud, eller om de är av åsikten att det inte går att veta om det finns någon gud). Kritik mot och ifrågasättande av de religioner där en sådan gud dyrkas kan med denna utgångspunkt sägas vara ett uttryck för, och nära kopplad till, den ateistiska åskådningen. Det kan möjligen även vara betydelse i vilket forum ateisten uttrycker sina åsikter, i *Arrowsmith mot Storbritannien* tycks Europadomstolen fäst vikt vid att sökanden riktat sig mot enskilda personer och inte mot allmänheten.

Det går alltså att argumentera för att den positiva ateistens uttryck ska anses vara skyddade manifestationer inom ramen för religionsfriheten, och det går att argumentera för motsatsen. Eftersom denna fråga inte prövats av Europadomstolen eller MR-kommittén går det inte att med säkerhet säga vilken tolkning som är den rätta. När det gäller just uttryck av åsikter, grundande eller inte grundade i en tro, kompletteras dock religionsfriheten av yttrandefriheten.

När det kommer till yttrandefriheten stadgar Europakonventionens artikel 10 (1) följande.

”1. Var och en har rätt till yttrandefrihet. Denna rätt innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser. Denna artikel hindrar inte en stat att kräva tillstånd för radio-, televisions- eller biografföretag.”

Artikel 19 (1) och (2) ICCPR stadgar var och ens rätt till åsikts- och yttrandefrihet enligt följande.

”1. Ingen får utsättas för ingripande för sina åsikters skull.
2. Var och en har rätt till yttrandefrihet. I denna rätt ingår frihet att oberoende av territoriella gränser söka, ta emot och sprida uppgifter och idéer av alla slag, i tal, i skrift och i tryck, i konstnärlig form eller genom annat valfritt uttrycksmedel.”

Enligt MR-kommitténs allmänna kommentar till artikel 19 omfattar yttrandefriheten varje form av idéer och åsikter som kan utbytas mellan personer, bl.a. åsikter om politik, religion, mänskliga rättigheter och kultur.⁶²

Europadomstolen har i målet *Handyside mot Storbritannien* uttalat att yttrandefriheten utgör en av de väsentligaste grundvalarna i ett demokratiskt samhälle eftersom den är en grundläggande förutsättning för samhällets och den enskildas utveckling. Yttrandefriheten omfattar enligt domstolen inte endast information och idéer som mottas positivt och inte ses som anstötliga, utan även sådana som kränker, chockerar eller stör staten eller en del av dess invånare. Domstolen konstaterade att utan en sådan pluralism, tolerans och vidsynthet kan inte ett demokratiskt samhälle existera.⁶³

Det kan vidare konstateras att Europakommissionen i det ovan nämnda målet *Arrowsmith mot Storbritannien*, där kommissionen fann att sökanden inte manifesterat sin pacifistiska tro när hon delat ut flygblad, utan synlig svårighet fann att sökandens handling däremot var en form av yttrande som skyddades av yttrandefriheten i artikel 10 i Europakonventionen.⁶⁴ För det fall att den aktiva ateistens uttryck inte faller inom religionsfrihetens skyddsområde skyddas de således med stor säkerhet av yttrandefriheten.

Rätten att välja (eller inte välja) sin religion kan inte inskränkas under några omständigheter. Detta framgår uttryckligen av artikel 18 (2) ICCPR och motsatsvis av artikel 9 (2) Europakonventionen.⁶⁵ Likaså är rätten att inneha en viss åsikt oinskränkbar, vilket framgår uttryckligen av artikel 19 (1) ICCPR och motsatsvis av artikel 10 (2) Europakonventionen⁶⁶.

När det gäller *utövandet* av respektive rättigheter, alltså manifesterandet av en religion eller tro och själva yttrandefriheten (till skillnad från åsiktsfriheten), kan dessa inskränkas på legitim väg under vissa omständigheter. Enligt artikel 18 (3) får rätten att manifesteras sin religion eller

⁶² Human Rights Committee, General Comment No. 34: Freedoms of opinion and expression (Art. 19), CCPR/C/GC/34, 2011, p. 11.

⁶³ *Handyside mot Storbritannien*, mål 5493/72, Europadomstolen, 7 december 1976, p. 49.

⁶⁴ *Arrowsmith mot Storbritannien*, mål 7050/86, Europakommissionen, 12 oktober 1978, p. 78.

⁶⁵ Artikel 9 (2) Europakonventionen stadgar i vilka fall religionsfriheten får inskränkas, och där nämns endast att *utövandet* av en religion eller tro får inskränkas.

⁶⁶ Artikel 10 (2) Europakonventionen stadgar i vilka fall åsikts- och yttrandefriheten får inskränkas, och där nämns endast yttrandefriheten.

tro inskränkas genom lag, då det är nödvändigt för att skydda den allmänna säkerheten, ordningen, folkhälsan eller sedligheten eller andras grundläggande rättigheter och friheter. Enligt artikel 9 (2) Europakonventionen får friheten att utöva sin religion eller tro underkastas sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga på grund av den allmänna säkerheten, skyddet för allmän ordning, hälsa eller moral eller skyddet för andra personers fri- och rättigheter.

Enligt artikel 19 (3) medför utövandet av yttrandefriheten särskilda skyldigheter och ansvar, och får underkastas sådana inskränkningar som är angivna i lag och som är nödvändiga för att respektera andra människors rättigheter eller anseende eller för att skydda den nationella säkerheten, den allmänna ordningen, folkhälsan eller sedligheten. Artikel 10 (2) Europakonventionen stadgar på liknande sätt att utövandet av yttrandefriheten medför ansvar och skyldigheter och därför får underkastas sådana inskränkningar som är föreskrivna i lag och är nödvändiga i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till (bl.a.) statens säkerhet, förebyggande av oordning eller brott, skyddet för hälsa eller moral, samt till skydd för annans goda namn, rykte eller rättigheter.⁶⁷ Ytterligare en legitim begränsning av såväl religionsfriheten som yttrandefriheten följer av artikel 20 ICCPR som stadgar att sådant manifesterande som utgör krigspropaganda eller främjar nationalhat, rashat, eller religiöst hat som innebär en uppvigling till diskriminering, fiendskap eller våld ska vara förbjudet i lag.

Både ICCPR och Europakonventionen innehåller därtill en möjlighet för konventionsstaterna att vidta åtgärder i strid med de skyldigheter som konventionen föreskriver för det fall att staten befinner sig i ett nödläge.⁶⁸ Enligt artikel 4 (2) ICCPR får dock inga undantag göras från religionsfriheten ens i sådant nödläge. Yttrandefriheten finns däremot inte med bland de rättigheter som enligt ICCPR inte får inskränkas på grund av nödlägen. Bland de rättigheter som inte får inskränkas på grund av statligt nödläge enligt Europakonventionens artikel 15 (2) finns varken religionsfriheten eller yttrandefriheten, utan endast rätten till liv, förbudet mot tortyr, förbudet mot slaveri och rätten att inte straffas utan stöd i lag.

⁶⁷ För en uttömmande lista av omständigheter som yttrandefriheten i artikel 10 Europakonventionen lagligen får inskränkas med hänvisning till, se artikel 10 (2) i Europakonventionen.

⁶⁸ Artikel 4 ICCPR och artikel 15 Europakonventionen.

3. DEL 3 – Ateism som grund för flyktingskap

3.1 Utgångspunkter

Enligt 4 kap. 1 § första stycket utlänningslagen är en flykting en utlänning som

”(…)

- befinner sig utanför det land som utlänningen är medborgare i, därför att han eller hon känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av ras, nationalitet, religiös eller politisk uppfattning eller på grund av kön, sexuell läggning eller annan tillhörighet till en viss samhällsgrupp, och

- inte kan, eller på grund av sin fruktan inte vill, begagna sig av detta lands skydd.”

Bestämmelsen om flyktingskap i 4 kap. 1 § utlänningslagen omfattar även statslösa som befinner sig utanför det land där de har sin vanliga vistelseort.⁶⁹

Den bedömning som ska göras för att avgöra om en person är flykting är framåtsyftande. Prövningen som görs är huruvida den asylsökande skulle riskera att utsättas för förföljelse vid ett återvändande till sitt hemland.⁷⁰

Flyktingskapsbedömningen innehåller alltså flera element som måste vara uppfyllda för att en person ska vara att betrakta som flykting. Inledningsvis krävs det att den asylsökande *befinner sig utanför det land där han eller hon är medborgare*, eller för det fall att personen är statslös; utanför det land där han eller hon har sin vanliga vistelseort. Av bestämmelsens ordalydelse framgår att orsaken till att utlänningen befinner sig utanför sitt hemland ska vara att han eller hon hyser en välgrundad fruktan för förföljelse. Detta betyder dock inte att personen måste ha lämnat sitt hemland just på grund av denna fruktan, flyktingskäl kan ha uppstått efter det att personen lämnade sitt hemland. Man talar då om skyddsskäl *sur place*.⁷¹

I såväl UNHCR:s handbok och skyddsgrundsdirektivet konstateras att skyddsskäl *sur place* kan uppstå dels på grund av händelser i personens hemland och dels på grund av personens egna

⁶⁹ 4 kap. 1 § tredje stycket utlänningslagen.

⁷⁰ MIG 2007:16, MIG 2013:15 och Wikrén, G, Sandesjö, H, Utlänningslagen med kommentar, 2017, s. 175.

⁷¹ Wikrén, G, Sandesjö, H, Utlänningslagen med kommentar, 2017, s. 172.

handlingar. Exempelvis kan säkerhetssituationen ha ändrats i personens hemland, eller så kan personen ha ägnat sig åt verksamhet efter flykten som hemlandsregimen inte tolererar.⁷²

Sur place-skäl kopplade till en persons ateistiska övertygelse skulle exempelvis kunna uppstå om handlingar som medför ett avståndstagande från eller en kränkning av statsreligionen kriminaliseras i den asylsökandes hemland efter det att han eller hon lämnat landet. Mer vanligt torde dock vara att en person under flykten, eller på plats i asyllandet, väljer att lämna sin religion och identifiera sig som ateist.

Begreppet *välgrundad fruktan* innefattar ett subjektivt moment (fruktan) och ett objektivt moment (välgrundad). Känslan av fruktan hos den asylsökande är subjektiv. Det objektiva momentet består i att denna fruktan måste ha fog för sig för att godtas. Det innebär att sökandes berättelse måste bedömas mot bakgrund av den situation som råder i sökandes hemland. Det subjektiva elementet innebär att det är nödvändigt att beakta sökandes personliga förhållanden och erfarenheter eftersom olika personer reagerar olika på olika situationer.⁷³

Risken för förföljelse kan utgå såväl från hemlandsmyndigheterna som från enskilda. En förutsättning för att skydd ska beviljas i Sverige är dock att utlänningen inte kan antas bli erbjuden ett effektivt skydd som inte är av tillfällig natur i hemlandet. Endast skydd från staten eller parter eller organisationer som kontrollerar hela eller en betydande del av statens territorium kan utgöra ett sådant effektivt skydd.⁷⁴ Om den asylsökande kan flytta till en annan del av landet för att få sådant skydd eller annars undvika risken för förföljelse anses han eller hon inte vara i behov av skydd, utan då finns det ett s.k. internt flyktalternativ.⁷⁵ Om förföljelsen utgår från hemlandsmyndigheterna är det av naturliga skäl dock svårt att hänvisa till att samma myndigheter även kan bidra med skydd, oavsett var i landet sökanden befinner sig.

En utlänning som uppfyller kriterierna 4 kap. 1 § utlänningslagen ska förklaras vara flykting och har rätt till uppehållstillstånd i Sverige, under förutsättning att han eller hon inte av någon anledning är utesluten från att anses som flykting.⁷⁶

⁷² Artikel 5 i skyddsgrundsdirektivet och UNHCR:s handbok p. 94–96.

⁷³ MIG 2007:37, UNHCR:s handbok p. 37–42 och Wikrén, G, Sandesjö, H, Utlänningslagen med kommentar, 2017, s. 174.

⁷⁴ 4 kap. 1 § andra stycket utlänningslagen.

⁷⁵ MIG 2009:4 och MIG 2013:2.

⁷⁶ 4 kap. 2 b § utlänningslagen, 4 kap. 3 § utlänningslagen och 5 kap. 1 § utlänningslagen.

3.2 Flyktinggrunderna

Som framgått ovan är en grundläggande förutsättning för flyktingskap att det föreligger en välgrundad fruktan för förföljelse. För att risken för sådan behandling ska medföra att den ifrågavarande personen anses vara flykting förutsätts att förföljelsen går att koppla till någon av flyktinggrunderna ras, nationalitet, religiös uppfattning, politisk uppfattning eller annan tillhörighet till en viss samhällsgrupp. I skyddsgrundsdirektivet tydliggörs att det krävs ett orsakssamband mellan risken för förföljelse – eller avsaknaden av skydd mot förföljelse – och minst en av flyktinggrunderna.⁷⁷

Kravet på orsakssamband är uppfyllt om någon av flyktinggrunderna är en bidragande orsak till förföljelsen.⁷⁸ Flyktinggrunderna överlappar delvis varandra och förföljelsen kan vara hänförlig till flera flyktinggrunder samtidigt.⁷⁹ Det är vidare inte nödvändigt att den asylsökande faktiskt har den åsikt, religion, sexualitet osv. som utgör skälet till att han eller hon riskerar förföljelse, utan det är tillräckligt att den potentiella förföljaren tillskriver honom eller henne denna egenskap eller uppfattning.⁸⁰

Frågan om en persons ateistiska åskådning kan vara hänförlig till flyktinggrunden *religiös uppfattning* är avhängig hur begreppet religion ska tolkas. Av UNHCR riktlinjer om förföljelse på grund av religiös uppfattning framgår att det vid tolkningen av begreppet religion i flyktingkonventionen är lämpligt att hämta vägledning från hur religionsfriheten definieras och tolkats i de internationella normerna för mänskliga rättigheter.⁸¹ UNHCR:s hänvisar här bl.a. till MR-kommitténs allmänna kommentar till artikel 18 ICCPR och konstaterar i likhet med denna kommentar att begreppet tro ska tolkas på så sätt att det innefattar såväl teistiska, icke-teistiska som ateistiska åskådningar.⁸² Likaså framgår det av skyddsgrundsdirektivets artikel 10 (1) (b) att begreppet religion i flyktingskapsbestämmelsen särskilt ska omfatta teistiska, icke-teistiska och ateistiska åskådningar. Både av UNHCR:s riktlinjer om förföljelse på grund av religiös uppfattning och i artikel 10 (1) (b) i skyddsgrundsdirektivet framgår det vidare att förföljelse

⁷⁷ Artikel 9 (3) i skyddsgrundsdirektivet.

⁷⁸ Prop. 2005/06:6 s. 23.

⁷⁹ UNHCR:s handbok p. 66 och Wikrén, G, Sandesjö, H, Utlänningslagen med kommentar, 2017, s. 183.

⁸⁰ Artikel 10 (2) skyddsgrundsdirektivet.

⁸¹ UNHCR, Guidelines on International Protection no 6: Religion-Based Refugee Claims under Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 2004, p. 4.

⁸² UNHCR, Guidelines on International Protection no 6: Religion-Based Refugee Claims under Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 2004, p 6.

på grund av religiös uppfattning kan uppstå på grund av en persons vägran att följa religiösa regler eller tillerkänna sig en viss tro.

Om en ateist riskerar förföljelse på grund av att han eller hon utnyttjat sin negativa religionsfrihet – genom att välja bort en religion till förmån för en ateistisk åskådning och undvika religiösa ceremonier – kan denna förföljelse alltså anses vara hänförlig till flyktinggrunden religiös uppfattning. Som ovan konstaterat skyddas både den passiva ateistens uttryck och den ärliga ateistens uttryck av den negativa delen av religionsfriheten. Den passiva ateisten är skyddad från att behöva påtvingas religiösa ritualer och den ärliga ateisten är skyddad från att behöva ljuga och låtsas vara religiös. Både den passiva ateistens uttryck och den ärliga ateistens uttryck framstår alltså kunna kopplas till flyktinggrunden religiös uppfattning.

För att avgöra om den aktiva ateistens kritik mot och ifrågasättande av religion kan anses vara hänförlig till flyktinggrunden religiös uppfattning aktualiseras samma fråga som behandlades i uppsatsens andra del, nämligen om kritik mot religion kan anses vara ett direkt uttryck för en ateistisk trosuppfattning (som är skyddat av religionsfriheten). Anses sådana uttryck vara skyddade av religionsfriheten anses de sannolikt även vara hänförliga till flyktinggrunden religiös uppfattning. Men det finns som ovan nämnts inte något klart svar på denna fråga, och således går det inte heller att med säkerhet svara på frågan om den aktiva ateisten uttryck bör anses vara hänförlig till flyktinggrunden religiös uppfattning.

När det kommer till förföljelse på grund av *politisk uppfattning* framgår det av UNHCR:s handbok att den sökande, för att kunna betraktas som flykting på grund av sin politiska övertygelse, ska hysa eller tillskrivas åsikter som är kritiska mot myndigheternas politik eller metoder och att åsikterna inte ska tolereras av myndigheterna.⁸³ Av UNHCR:s riktlinjer om könsrelaterad förföljelse och förföljelse relaterad till militärtjänstgöring framgår vidare att flyktinggrunden politisk uppfattning ska ges en vidsträckt tolkning och innefatta alla åsikter hänförliga till frågor staten är iblandade i. Det behöver enligt riktlinjerna inte röra sig om åsikter till stöd för en viss politisk ideologi eller politisk rörelse, utan det kan röra sig om åsikter om exempelvis könsroller.⁸⁴ Av skyddsgrundsdirektivet framgår likaså att begreppet politisk åskådning särskilt

⁸³ UNHCR:s handbok p. 80.

⁸⁴ UNHCR, Guidelines on International Protection no 6: Religion-Based Refugee Claims under Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 2004, p. 32, UNHCR, Guidelines on International Protection no. 10: Claims to Refugee Status related to Military Service within the

omfattar en åsikt, tanke eller tro i en fråga som rör hemlandsregimens politik eller metoder.⁸⁵ I länder där statsreligionen utgör en integrerad del av styrelseskicket eller rättssystemet kan kritik mot statsreligion mycket väl ses som en politisk åsikt och den som uttrycket sådan kritik som en motståndare till regimen. Således kan den aktiva ateistens uttryck vara hänförligt till flyktinggrunden politisk åskådning.

Ytterligare en flyktinggrund som skulle kunna aktualiseras är tillhörighet till en särskild samhällsgrupp. I motiven till utlänningslagen konstateras att förföljelse på grund av religiös uppfattning kan vara relaterat till kön eller sexuell läggning t.ex. då en kvinna eller man inte anpassar sig till den roll som föreskrivs för henne eller honom. Det kan t.ex. gälla föreskrifter om klädsel.⁸⁶

Migrationsöverdomstolen har som nämndes i inledningen inte prövat frågan ateism som flyktinggrund men det finns ett mål där åtminstone en del av klagandens verksamhet haft sin grund i klagandens icke-tro. Målet MIG 2011:21 rörde en iransk medborgare som enligt egen uppgift var icke-troende och hade engagerat sig politiskt gentemot iranska regimen samt mot islam, vilket enligt mannen själv utgjorde grundvalen i det iranska samhället. Enligt mannens egna uppgifter hade han inte själv framfört sina åsikter i Iran men hans dator hade blivit beslagtagnen av myndigheterna i landet och på datorn hade det funnits karikatyrer som drev med den iranska regimen samt information om att han var registrerad på en hemsida för personer som konverterat från islam. På plats i Sverige hade han bl.a. deltagit i demonstrationer mot regimen i Iran och blivit medlem i en förening för ex-muslimar i Skandinavien varefter han framträtt med bild på föreningens hemsida. Migrationsöverdomstolen ifrågasatte inte klagandes påstådda verksamhet i Sverige. I domen resonerade Migrationsöverdomstolen endast kring sökandes *verksamhet* så som ”politisk verksamhet” och om hans *uppfattning* som ”politisk uppfattning” och ”politisk åsikt”. Det framgår inte av avgörandet att mannen skulle ha kallat sig ateist, men det framgår att han identifierade sig som icke-troende och var aktiv i föreningar för ex-muslimar. Något resonemang om religiös uppfattning fördes trots det inte i domen.

context of Article 1A (2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 2014, p. 51.

⁸⁵ Artikel 10(1)(e) i skyddsgrundsdirektivet.

⁸⁶ Prop. 2005/06:6 s. 23.

3.3 Förföljelsebegreppet

För att kunna grunda flyktingskap måste de handlingar eller åtgärder som utlänningen hyser en välgrundad fruktan för vara att anse som förföljelse. Eftersom flyktingskapsbedömningen är framåtsyftande krävs inte att en person utsatts för förföljelse redan före flykten. Att en asylsökande tidigare varit utsatt för förföljelse bör dock ses som en tydlig indikation på att sökandens fruktan för förföljelse är välgrundad.⁸⁷ När det gäller innebörden av begreppet förföljelse är detta inte helt klarlagt. Vad som utgör förföljelse definieras inte i vare sig i den svenska lagtexten, flyktingkonventionen eller några andra juridiska dokument.⁸⁸

3.3.1 *Mänskliga rättigheter som riktlinje vid bedömningen av vad som utgör förföljelse*

Av motiven till den svenska utlänningslagen framgår att förföljelse utgörs av åtgärder riktade mot utlänningens liv eller frihet, eller andra åtgärder som utgör en allvarlig kränkning av de mänskliga rättigheterna. Åtgärderna måste därtill enligt motiven vara av en viss intensitet för att de ska anses innebära förföljelse.⁸⁹ Likaså framgår det av UNHCR:s handbok att åtminstone hot mot liv eller frihet alltid utgör förföljelse, eftersom sådana handlingar nämns i flyktingkonventionens förbud mot non-refoulement, men att även andra allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter kan utgöra förföljelse.⁹⁰

Enligt artikel 9 (1) i skyddsgrundsdirektivet utgörs förföljelse av handlingar som på grund av sin natur eller på grund av sin upprepning är tillräckligt allvarliga för att innebära en allvarlig överträdelse av de grundläggande mänskliga rättigheterna, särskilt de rättigheter från vilka det inte går att göra undantag enligt artikel 15 (2) i Europakonventionen. Dessa är som ovan nämnt rätten till liv, förbudet mot tortyr, förbudet mot slaveri och rätten att inte straffas utan stöd i lag.

Så långt står klart att den ateist som vid ett återvändande riskerar att berövas livet, utsätts för tortyr eller godtyckligt frihetsberövande med stor säkerhet bedöms riskera förföljelse.

⁸⁷ Artikel 4 (4) i skyddsgrundsdirektivet och UNHCR:s handbok p. 45.

⁸⁸ Zimmermann, A., Mahler, C, Article 1 A, para. 2, 1951 Convention, i: Zimmermann, A., Machts, F., Dörschner, J., The 1951 Convention relating to the status of refugees and its 1967 Protocol: A commentary, 2011, s. 345, Goodwin-Gill, G, McAdam, J., The Refugee in International Law, 2007, s. 90 och UNHCR:s handbok p. 51.

⁸⁹ Prop. 2005/06:6 s. 10.

⁹⁰ UNHCR:s handbok p. 51.

När det gäller frågan om vad som därutöver utgör förföljelse kan konstateras att såväl de svenska motiven, UNHCR:s handbok som skyddsgrundsdirektivet pekar ut de internationella normerna för mänskliga rättigheter som ett instrument för att tolka förföljelsebegreppet. Det faktum att det i flyktingkonventionens inledning finns en hänvisning till FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna och grundsatsen att alla människor utan åtskillnad ska åtnjuta de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna ger stöd för en sådan tolkning.⁹¹ Hathaway och Foster understryker att användandet av mänskliga rättigheter som riktmärke vid bedömningen av vilka åtgärder som utgör förföljelse överensstämmer väl med flyktingkonventionens sammanhang och syfte.⁹²

Två frågor aktualiserar därvid. För det första, vilka av de mänskliga rättigheterna är relevanta att beakta vid bedömningen av vad som utgör förföljelse? För det andra, hur ska bedömningen av om en rättighetskränkning är tillräckligt allvarlig för att innebära förföljelse göras?⁹³

3.3.2 *Kränkningar av den asylsökandes rätt till religionsfrihet*

Ett centralt avgörande när det kommer till vad som utgör förföljelse på grund av religiös uppfattning är EU-domstolens avgörande i målet *Y och Z mot Tyskland*.⁹⁴ Den tyska Bundesverwaltungsgericht hade vänt sig till EU-domstolen med frågan om skyddsgrundsdirektivets artikel 9 ska tolkas på så sätt att inte alla handlingar som utgör en kränkning av religionsfriheten utgör förföljelse, utan att det, för att en överträdelse av religionsfriheten ska vara att betrakta som en sådan allvarlig överträdelse som konstituerar förföljelse, krävs att överträdelsen rör själva kärnan av religionsfriheten och inte endast möjligheten att offentligt manifesteras sin religiösa övertygelse.⁹⁵

⁹¹ Se första och andra stycket i flyktingkonventionens inledning, Hathaway, J., Foster, M., *The Law of Refugee Status*, 2014, s. 193 och Zimmermann, A. & Mahler, C., Article 1 A, para. 2, 1951 Convention, i: Zimmermann, A., Machts, F., Dörschner, J., *The 1951 Convention relating to the status of refugees and its 1967 Protocol: A commentary*, 2011, s. 346–347.

⁹² Hathaway, J., Foster, M., *The Law of Refugee Status*, 2014, s. 193–194.

⁹³ Zimmermann, A. & Mahler, C., Article 1 A, para. 2, 1951 Convention, i: Zimmermann, A., Machts, F., Dörschner, J., *The 1951 Convention relating to the status of refugees and its 1967 Protocol: A commentary*, 2011, s. 345–346.

⁹⁴ *Y och Z mot Tyskland*, EU-domstolen, C-71/11 och C-99/11, 5 september 2012.

⁹⁵ *Y och Z mot Tyskland*, EU-domstolen, C-71/11 och C-99/11, 5 september 2012, p. 45.

EU-domstolen konstaterade att religionsfriheten utgör en av grunderna i ett demokratiskt samhälle och är att betrakta som en grundläggande mänsklig rättighet.⁹⁶ Enligt domstolen innebär detta dock inte att alla inskränkningar av religionsfriheten är att betrakta som förföljelse. Domstolen påpekade att det framgår av skyddsgrundsdirektivets ordalydelse att endast en *allvarlig* överträdelse av religionsfriheten som påverkar den berörda personen på ett väsentligt sätt utgör förföljelse.⁹⁷ Åtgärder som visserligen kränker personens religionsfrihet men vars allvar inte är jämförligt med en inskränkning av de rättigheter som inte får inskränkas enligt artikel 15 (2) i Europakonventionen, som skyddsgrundsdirektivet hänvisar till som riktlinje, kunde enligt domstolen inte anses utgöra förföljelse.⁹⁸ Domstolen påpekade även att åtgärder som utgör legitima inskränkningar av religionsfriheten inte kan anses som förföljelse eftersom de inte kränker personens religionsfrihet.⁹⁹

EU-domstolen klargjorde därefter att det inte är nödvändigt att avgöra om inskränkningen rör religionsfrihetens kärnområde eller om den rör möjligheten att utföra religiösa aktiviteter offentligt vid bedömningen av om inskränkningen når upp till förföljelse. En sådan distinktion var enligt domstolen inte förenlig med den vida definitionen av religion i skyddsgrundsdirektivets artikel 10 (1) (b) som omfattar såväl enskild som offentlig religionsutövning. Såväl åtgärder som inskränker en persons rätt att offentligt manifesteras sin religion som åtgärder som inskränker en persons rätt att utöva sin religion privat kan utgöra en sådan allvarlig överträdelse som innebär förföljelse konkluderade domstolen.¹⁰⁰

EU-domstolen menade att den avgörande faktorn vid bedömningen av om den aktuella åtgärden är tillräckligt *allvarlig* för att nå upp till förföljelse är hur allvarliga de konsekvenser som personen riskerar att utsättas för om han eller hon utnyttjar sin religionsfrihet är.¹⁰¹ Domstolen sammanfattade att en inskränkning av en persons religionsfrihet kan utgöra förföljelse om personen, mot bakgrund av hans eller hennes personliga förhållanden, löper en genuin risk att bli åtalad eller utsatt för omänsklig eller förnedrande behandling för det fall att han eller hon utnyttjar sin religionsfrihet.¹⁰² De personliga förhållanden som skulle beaktas vid bedömningen

⁹⁶ Y och Z mot Tyskland, EU-domstolen, C-71/11 och C-99/11, 5 september 2012, p. 57.

⁹⁷ Y och Z mot Tyskland, EU-domstolen, C-71/11 och C-99/11, 5 september 2012, p. 58–59.

⁹⁸ Y och Z mot Tyskland, EU-domstolen, C-71/11 och C-99/11, 5 september 2012, p. 60–61.

⁹⁹ Y och Z mot Tyskland, EU-domstolen, C-71/11 och C-99/11, 5 september 2012, p. 60.

¹⁰⁰ Y och Z mot Tyskland, EU-domstolen, C-71/11 och C-99/11, 5 september 2012, p. 62–63.

¹⁰¹ Y och Z mot Tyskland, EU-domstolen, C-71/11 och C-99/11, 5 september 2012, p. 65–66.

¹⁰² Y och Z mot Tyskland, EU-domstolen, C-71/11 och C-99/11, 5 september 2012, p. 67.

var enligt domstolen bl.a. hur viktigt det är för personen att utöva den aktuella handlingen för att kunna bevara sin religiösa identitet.¹⁰³

Även i UNHCR:s riktlinjer om religiös förföljelse görs en tydlig koppling mellan förföljelse på grund av religiös uppfattning och religionsfriheten. Här hänvisas dock till den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och ICCPR¹⁰⁴, till skillnad från EU-domstolen som i det nyss nämnda avgörandet hänvisade till Europakonventionen och EU:s rättighetsstadga.¹⁰⁵ Enligt UNHCR:s riktlinjer kan en inskränkning av religionsfriheten nå upp till förföljelse under förutsättning att inskränkningens omfattning och allvaret i den sanktion som drabbar den som bryter mot inskränkningens beaktas, samt hur viktigt det är för den enskilde att utöva den förbjudna handlingen.¹⁰⁶ Metoden som dras upp i UNHCR:s riktlinjer för att avgöra om en begränsning av religionsfriheten utgör förföljelse överensstämmer alltså i allt väsentligt med den metod som EU-domstolen skisserade upp i *Y och Z mot Tyskland*. Både EU-domstolen och UNHCR pekar ut både objektiva faktorer, vilken sanktion eller behandling den som utnyttjar sin religionsfrihet riskerar, och subjektiva faktorer, hur inskränkningens påverkar den aktuella personen, som relevanta vid bedömningen av om en inskränkning av religionsfriheten utgör förföljelse.

Som konstaterades i uppsatsens andra del är ateistens (och andras) rätt att inte påtvingas en religion eller religiöst utövande skyddad av religionsfriheten. EU-domstolen fann som ovan i nämnt i *Y och Z mot Tyskland* att det inte var nödvändigt att göra en uppdelning mellan olika delar av religionsfriheten vid bedömningen av vilka åtgärder som utgör förföljelse. Domstolen tillämpade istället artikel 9 (1) (a) i skyddsgrundsdirektivet, om vad som utgör förföljelse, i ljuset av artikel 10 (1) (b) i samma direktiv, som definierat begreppet religion, och fann att ingen skillnad skulle göras mellan inskränkningar av en persons rätt att utöva sin religion privat och offentligt. Som ovan nämnt fastslår skyddsgrundsdirektivets artikel 10 (1) (b) att begreppet religion omfattar såväl teistiska som icke-teistiska som ateistiska trosuppfattningar. I artikeln nämns även uttryckligen den negativa delen av religionsfriheten – avstående från deltagande i

¹⁰³ *Y och Z mot Tyskland*, EU-domstolen, C-71/11 och C-99/11, 5 september 2012, p. 70.

¹⁰⁴ UNHCR, Guidelines on International Protection no 6: Religion-Based Refugee Claims under Article 1A (2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 2004, p. 11.

¹⁰⁵ *Y och Z mot Tyskland*, EU-domstolen, C-71/11 och C-99/11, 5 september 2012. Se bl.a. p. 48 i domen.

¹⁰⁶ UNHCR, Guidelines on International Protection no 6: Religion-Based Refugee Claims under Article 1A (2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 2004. p. 15-16.

gudstjänster. En inskränkning av ateistens rätt att inte påtvingas religion borde därför med EU-domstolens resonemang vara en sådan inskränkning som kan utgöra förföljelse.

Att så är fallet får även stöd av UNHCR:s riktlinjer om förföljelse på grund av religiös uppfattning som specifikt behandlar frågan om det faktum att en person påtvingas en religion eller religiösa påbud och traditioner kan utgöra förföljelse. Enligt riktlinjerna kan sådant tvång utgöra förföljelse beroende på om de påtvingande handlingarna går emot personens egen tro, identitet eller livsstil och vad straffet är för den som inte efterföljer tvånget. Om påtvingandet utgör ett icke tolererbart ingripande i personens egen tro och/eller straffet för den som inte efterlever detta är oproportionerligt utgör det förföljelse.¹⁰⁷

3.3.3 *Kränkningar av den asylsökandes rätt till yttrandefrihet*

Som framgått ovan kan det inte helt säkert sägas att den aktiva ateistens uttryck skyddas av religionsfriheten, men de skyddas i vart fall av yttrandefriheten. Ofta kan då risken för förföljelse kopplas till sökandes politiska uppfattning istället för religiösa uppfattning, på grund av att kritik mot statsreligion ses som ett regimfientligt uttryck i vissa länder.

Yttrandefriheten tycks inte ha en lika självklar roll vid bedömningen av vad som utgör politisk förföljelse som religionsfriheten har för bedömningen av vad som utgör religiös förföljelse. Någon hänvisning till yttrandefriheten finns varken i UNHCR:s handbok eller i dess riktlinjer.

Enligt skyddsgrundsdirektivets artikel 9 kan sådana handlingar som medför en allvarlig överträdelse av de *grundläggande* mänskliga rättigheterna konstituera förföljelse. I *Y och Z mot Tyskland* fann EU-domstolen, som ovan nämnt, att religionsfriheten, som en grundvalarna i ett demokratiskt samhälle, utgjorde en sådan grundläggande mänsklig rättighet. Frågan är då om yttrandefriheten kan anses vara en lika grundläggande rättighet som yttrandefriheten. Något som talar för att så är fallet är att Europadomstolen i den ovan nämnda målet *Handyside mot Storbritannien* uttalade att yttrandefriheten utgör en av de väsentligaste grundvalarna i ett demokratiskt samhälle då den är en grundläggande förutsättning för samhällets och den enskildas utveckling.

¹⁰⁷ UNHCR, Guidelines on International Protection no 6: Religion-Based Refugee Claims under Article 1A (2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 2004, p. 20-21.

Frågan om vilka rättigheter som kan anses vara grundläggande, och vilka rättigheter som är relevanta att beakta vid frågan av vad som utgör förföljelse har diskuterats i asylrättslig doktrin.

Goodwin-Gill och McAdam pekar ut de rättigheter som kan inte kan inskränkas i nödläge enligt artikel 18 (3) ICCPR som grundläggande, och som särskilt relevanta att beakta vid bedömningen av vad som utgör förföljelse. Dessa rättigheter, bland vilka religionsfriheten men inte yttrandefriheten återfinns, är enligt Goodwin-Gill och McAdam grundläggande för att bevara människans inneboende värdighet.¹⁰⁸

Hathaway och Foster menar tvärtom att det inte finns någon övertygande metod för att skilja de rättigheter som är grundläggande eller av särskild vikt från de som inte är det. De förespråkar att alla rättigheter som är erkända i konventioner som är brett ratificerade av en majoritet av stater med skilda geografiska och politiska lägen bör beaktas vid bedömningen av vad som utgör förföljelse.¹⁰⁹ Enligt Hathaway och Foster kan en inskränkning av en persons åsikts- eller yttrandefrihet i sig kan utgöra förföljelse.¹¹⁰ Även Zimmermann och Mahler konstaterar att åsikts- och yttrandefriheten är viktiga friheter som är grundläggande i ett fritt och demokratiskt samhälle. Åtgärder som kränker denna frihet kan enligt författarna konstituera förföljelse, särskilt om det rör sig om åtgärder från statens sida i syfte att tysta ned politiska motståndare.¹¹¹

Det som talar mot att EU-domstolen skulle göra en sådan distinktion som Goodwin-Gill och McAdam förespråkar är att skyddsgrundsdirektivet hänvisar till Europakonventionen, enligt vilken varken religionsfriheten eller yttrandefriheten tillhör de rättigheter från vilka inga undantag får göras i nödlägen och domstolen trots detta fann att en inskränkning av religionsfriheten kunde konstituera förföljelse. Det går förstås bara att spekulera kring om EU-domstolen skulle bedöma att en inskränkning av yttrandefriheten kan konstituera förföljelse. I dagsläget är denna fråga oklar.

¹⁰⁸ Goodwin-Gill, G, McAdam, J., *The Refugee in International Law*, 2007, s. 92-93.

¹⁰⁹ Hathaway, J., Foster, M., *The Law of Refugee Status*, 2014, 200-205.

¹¹⁰ Hathaway, J., Foster, M., *The Law of Refugee Status*, 2014, s. 279.

¹¹¹ Zimmermann, A. & Mahler, C, Article 1 A, para. 2, 1951 Convention, i: Zimmermann, A., Machts, F., Dörschner, J., *The 1951 Convention relating to the status of refugees and its 1967 Protocol: A commentary*, 2011, s. 356.

3.3.4 Diskriminering – den nedre gränsen av förföljelsebegreppet?

I UNHCR:s handbok betonas att diskriminerande åtgärder endast innebär förföljelse om de är av allvarligt menlig natur. Exempel på sådana åtgärder är enligt handboken allvarliga inskränkningar i personens rätt att förtjäna uppehälle, begränsningar av personens rätt att utöva sin religion, eller att personen utesluts från det allmänna undervisningssystemet. Sådana åtgärder kan enligt handboken ge upphov till en rimlig fruktan för förföljelse om de medför en osäkerhet inför personens framtida existens.¹¹² Det är även nödvändigt att beakta antalet diskriminerande åtgärder som den asylsökande riskerar att utsättas för. I såväl UNHCR:s handbok som i skyddsgrundsdirektivet tydliggörs att en ackumulation av olika åtgärder kan leda till att åtgärderna når upp till förföljelse, även om åtgärderna betraktade var för sig inte är tillräckliga för att anse som förföljelse.¹¹³

I UNHCR:s riktlinjer om förföljelse på grund av religiös uppfattning uppmärksammas att diskriminerande åtgärder som riktas mot en person på grund av att han eller hon *inte* följer den i samhället dominerande religionen kan innebära förföljelse på grund av religiös uppfattning, på samma sätt som diskriminerande åtgärder som riktas mot en person som utövar sin religion kan innebära förföljelse.¹¹⁴

Även av förarbetena till utlänningslagen framgår att diskriminering av viss intensitet kan utgöra förföljelse.¹¹⁵ I förarbetena till Sveriges ratificering av flyktingkonventionen uttalades att sådana diskriminerande åtgärder så som förbud mot religionsutövning, avsevärt lägre tilldelning av livsmedel och förbud att använda vanliga skolor utgör den yttre gränsen för vad som kan anses vara förföljelse, ett uttalande som upprepats i senare förarbeten.¹¹⁶

Migrationsöverdomstolen hade i MIG 2008:21 att pröva om en kvinna från Syrien som tillhörde gruppen maktoumeen riskerade förföljelse dels på grund av sin tillhörighet till denna grupp och dels på grund av sin politiska aktivitet i hemlandet. Kvinnan hade åberopat att hon som maktoumeen inte kunde beviljas medborgarskap i Syrien, resa utomlands, ingå äktenskap, ta

¹¹² UNHCR:s handbok p. 54–55.

¹¹³ UNHCR:s handbok p. 53, artikel 9 (1) (b) i skyddsgrundsdirektivet.

¹¹⁴ UNHCR, Guidelines on International Protection no 6: Religion-Based Refugee Claims under Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 2004, p. 12.

¹¹⁵ Prop. 2005/06:6 s. 10.

¹¹⁶ Prop. 1954:134 s. 20 och prop. 2005/06:6 s.10.

körkort, arbeta legalt, ta del av allmän sjukvård och inte heller fick ta del av annan än grundläggande utbildning. Vidare hade hon blivit arresterad under en demonstration och utsatt för tortyr innan hon släppts. Migrationsöverdomstolen ifrågasatte inte de åberopade omständigheterna. Migrationsöverdomstolen fann alltså inte att denna diskriminering i sig innebar att kvinnan riskerade så allvarliga kränkningar av sina rättigheter att hon vid ett återvändande kunde anses riskera förföljelse. Dock fann Migrationsöverdomstolen med beaktande av kvinnans politiska aktivitet att kvinnan sammantaget gjort sannolikt att hon kände en välgrundad fruktan för att utsättas för förföljelse vid ett återvändande till Syrien. Med andra ord har Migrationsöverdomstolen satt ribban högt för i vilka fall diskriminerande åtgärder i sig kan vara att anse som förföljelse.

3.3.5 *Särskilt om personer som flyr från åtal och straff*

Som nämndes i inledningen till denna uppsats är det i vissa länder ett brott att lämna eller kränka statsreligionen. Den som uppmärksammas som ateist eller uttryckt sig kritiskt mot religioner i allmänhet eller statsreligionen i synnerhet kan riskera åtal och lagföring.

I UNHCR:s handbok betonas att personer som flyr undan åtal eller bestraffning på grund av ett brott i normalfallet inte är att betrakta som flyktingar.¹¹⁷ Emellertid kan en brottmålsprocess enligt handboken i sig innebära förföljelse om den sker beror på någon av flyktinggrunderna.¹¹⁸ För att bedöma om åtalet utgör förföljelse är det enligt handboken nödvändigt att granska lagstiftningen i den asylsökandes hemland för att bedöma om den strider mot en allmänt accepterad standard rörande de mänskliga rättigheterna. Därtill måste beaktas huruvida en lagstiftning som utåt sett ser acceptabel ut tillämpas på ett diskriminerande sätt, t.ex. mot personer som sprider vissa politiska budskap.¹¹⁹ Även av skyddsgrundsdirektivet framgår förföljelse kan ta sig uttryck i åtal eller straff som är oproportionerliga eller diskriminerande.¹²⁰

Lagar som förbjuder apostasi – att lämna den aktuella statsreligionen – inskränker den delen av religionsfriheten som inte kan inskränkas på legitim väg, nämligen rätten att fritt välja sin religion eller tro (se avsnitt 2.3).¹²¹ Sådana inskränkningar kan således aldrig vara legitima,

¹¹⁷ UNHCR:s handbok p. 56.

¹¹⁸ UNHCR:s handbok p. 57.

¹¹⁹ UNHCR:s handbok p. 59.

¹²⁰ Artikel 9(2)(c) i skyddsgrundsdirektivet.

¹²¹ Se artikel 18 (2) ICCPR och artikel 9 (2) i Europakonventionen.

oavsett om de är stadgade i lag eller inte. Lagar som förbjuder blasfemi inskränker rätten att manifesteras sin religiösa uppfattning alternativt rätten till yttrandefrihet, som får inskränkas genom lag under vissa omständigheter.¹²² Sådana lagar får dock aldrig motiveras av diskriminerande skäl eller tillämpas på ett diskriminerande sätt eller vara oproportionerliga.¹²³ I UNHCR:s riktlinjer om förföljelse på grund av religiös uppfattning understryks att lagar som diskriminerar de som inte följer statsreligionen kan medföra förföljelse. Samma sak gäller enligt riktlinjerna för lagar som stadgar oproportionerliga straff för de som bryter mot dem. Som exempel nämns i riktlinjerna lagar enligt vilka fängelsestraff föreskrivs för blasfemi.

I UNHCR:s riktlinjer om förföljelse på grund av religiös uppfattning betonas vidare att endast det faktum att det i den asylsökandens hemland finns lagar som begränsar personers möjlighet att fritt välja sin tro och manifesteras densamma, exempelvis lagar som förbjuder personer från att konvertera till en annan religion, inte i sig betyder att den asylsökande är skyddsbehövande. Avgörande är om och hur lagarna används i praktiken.¹²⁴

3.3.6 *Är det möjligt att hänvisa en asylsökande till att dölja sin ateistiska åskådning vid ett återvändande?*

Den ateist som ännu inte uppmärksammas som ateist i sitt hemland, antingen för att han lämnat sin tro först på plats i asyllandet, eller för att han på grund av sin fruktan inte givit uttryck för sin åskådning i sitt hemland, kan i vissa fall undvika förföljelse genom att dölja sin övertygelse. Den passiva ateisten kan delta i tillräckligt många religiösa ritualer för att inte väcka uppmärksamhet, den ärliga ateisten kan ljuga på frågan om vilken moské han eller hon går till och den aktiva ateisten kan hålla sina religionskritiska åsikter för sig själv. En särskild fråga aktualiseras därför i dessa fall – kan det vid bedömningen av om en person är i behov av skydd förväntas att han eller hon döljer sin åskådning vid ett återvändande för att undvika förföljelse?

¹²² Se artikel 18 (3) ICCPR och artikel 9 (2) Europakonventionen rörande religionsfriheten och artikel 19 (3) ICCPR och artikel 10 (2) Europakonventionen rörande yttrandefriheten.

¹²³ Human Rights Committee, General Comment No. 22: The right to freedom of thought, conscience and religion, (Art. 18), 1993, p. 8-9 och Human Rights Committee, General Comment No. 34: Freedoms of opinion and expression (Art. 19), CCPR/C/GC/34, 2011, p. 26.

¹²⁴ UNHCR, Guidelines on International Protection no 6: Religion-Based Refugee Claims under Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 2004, p. 18-19.

I målet *K.S. och M.S. mot Danmark*¹²⁵ prövade MR-kommittén om en utvisning av en afghansk agnostiker utgjorde ett brott mot artikel 7 i ICCPR, enligt vilken ingen får utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Den ena sökanden i målet hade åberopat att han som agnostiker skulle betraktas som en apostat i Afghanistan och att han därför riskerade att straffas med döden för det fall att han inte dolde sin övertygelse vid ett återvändande. MR-kommittén konstaterade att sökanden hänförde den åberopade risken för brott mot artikel 7 i ICCPR till den allmänna situationen för ateister i Afghanistan. Mot denna bakgrund, och mot bakgrund av att sökanden inte ägnat sig åt religionskritisk aktivitet varken i Danmark eller Afghanistan, bedömde kommittén att sökanden inte kunnat relatera risken för illabehandling till sig själv personligen. Kommittén fann därför att sökanden inte kunnat underbygga sin ansökan tillräckligt för att denna skulle bli föremål för närmare prövning i sak.

Tortyrkommittén har i två beslut behandlat frågan om utvisningen av en person med ateistisk åskådning utgör ett brott mot förbudet mot non-refoulement i tortyrkonventionen. I målet *P.A. mot Nederländerna*¹²⁶ hade klaganden bl.a. anfört att han som ateist riskerade behandling i strid med artikel 3 i tortyrkonventionen. Precis som sökanden i *K.S. och M.S. mot Danmark* hade sökanden inte uttryckt sin åsikt offentligt eller uppmärksammats som ateist utan hävdade att han riskerade att uppmärksammas vid ett återvändande till Kazakstan, men hänvisning till ett fall där en person i Kazakstan blivit åtalad efter att han publicerat ateistiskt material på sociala medier. Kommittén, som fann att en utvisning av honom till Kazakstan inte skulle strida mot tortyrkonventionen, underströk att ett brott mot artikel 3 endast förelåg om risken för att sökanden skulle utsättas för tortyr var aktuell, personlig, förutsebar och verklig, men inte i fall då den endast var teoretisk. I det andra målet, *X mot Schweiz*¹²⁷, fann kommittén att det fanns grundad anledning att tro att en iransk medborgare, som identifierade sig som ateist, skulle utsättas för tortyr om han utvisades till Iran. Kommittén kom dock till denna slutsats mot bakgrund av ett flertal omständigheter. Utöver att ha lämnat islam hade sökanden bl.a. deltagit i demonstrationer mot regimen i Iran, blivit avstängd från sitt universitet och illegalt lämnat Iran. Kommittén sammanvägde dessa omständigheter och det framgår inte i vilken grad klagandens ateistiska åskådning påverkade kommitténs bedömning.

¹²⁵ *K.S. och M.S. mot Danmark*, Human Rights Committee, Communication No. 2594/2015, 7 november 2017.

¹²⁶ *P.A. mot Nederländerna*, Committee against Torture, Communication No. 611/2014, 2 maj 2016.

¹²⁷ *X mot Schweiz*, Committee against Torture, Communication No. 470/2011, 24 november 2014.

MR-kommitténs och Tortyrkommitténs bedömningar är kortfattade och det är svårt att dra några generella slutsatser från dem. De behandlar inte uttryckligen frågan om det kan förväntas att sökanden döljer sin ateistiska/agnostiska åskådning vid ett återvändande, men det framgår dock att såväl Tortyrkommittén som MR-kommittén bedömde att risken för tortyr inte var tillräckligt överhängande då den baserades på handlingar som sökanden kan komma att företa i hemlandet. Det måste dock beaktas att varken Tortyrkommittén eller MR-kommittén tolkar flyktingkonventionen eller flyktingbestämmelsen, utan endast om en utvisning av den sökande vore i strid med principen om non-refoulement i tortyrkonventionen respektive ICCPR. Bedömningen av om det strider mot principen om non-refoulement att utvisa en person och bedömningen av om en person är att betrakta som flykting är inte densamma, de kompletterar snarare varandra.¹²⁸

EU-domstolen kan till skillnad från MR-kommittén, Tortyrkommittén och även Europadomstolen tolka begreppet förföljelse, eftersom den kan tolka skyddsgrundsdirektivet. Frågan om det kan förväntas att den asylsökande döljer sin religiösa uppfattning vid ett återvändande för att undvika förföljelse aktualiserades i EU-domstolens avgörande *Y och Z mot Tyskland*, eftersom det var ytterligare en av de frågor den tyska domstolen ställt till EU-domstolen i detta mål. EU-domstolens svarade tydligt nekande på denna fråga. Domstolen slog fast att skyddsgrundsdirektivet ska tolkas på sådant sätt att en persons fruktan för förföljelse är välgrundad om de nationella myndigheterna finner att den asylsökande rimligtvis kommer att engagera sig i religionsutövning som försätter honom i en verklig risk för förföljelse. De nationella myndigheterna kan enligt domstolen vid denna bedömning inte förvänta sig att den sökande avstår från religionsutövning.¹²⁹

När det gäller en persons religiösa åskådning framgår UNHCR:s ståndpunkt i denna fråga tydligt av UNHCR:s riktlinjer om förföljelse på grund av religiös uppfattning. Enligt riktlinjerna är en persons religiösa åskådning är så fundamental för den mänskliga identiteten att han eller hon inte kan tvingas dölja denna för att undvika förföljelse. Det kan enligt riktlinjerna inte krävas att personer tvingas vidta åtgärder – oaktat åtgärdernas rimlighet – för att undvika att provocera eventuella förföljare.¹³⁰

¹²⁸ Hathaway, J., Foster, M., *The Law of Refugee Status*, 2014, s. 202 not. 113.

¹²⁹ *Y och Z mot Tyskland*, EU-domstolen, C-71/11 och C-99/11, 5 september 2012, p. 80.

¹³⁰ UNHCR, *Guidelines on International Protection no 6: Religion-Based Refugee Claims under Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees*, 2004, p. 13

Denna fråga har även berörts i asylrättslig doktrin. Zimmermann och Mahler konstaterar att det går att argumentera för att den som kan undvika förföljelse genom att avhålla sig från vissa handlingar inte hyser en välgrundad fruktan för förföljelse, samtidigt som det går att argumentera för att det är oacceptabelt att hänvisa den enskilde till att avhålla sig från sådana handlingar för att slippa leva i fruktan i sitt hemland. Zimmermann och Mahler konstaterar vidare att denna fråga behandlas olika i olika länders rättsordningar. Zimmermann och Mahlers kommentar publicerades dock innan det att EU-domstolen avgjorde *Y och Z mot Tyskland*. Författarna hänvisade bl.a. till tysk rättspraxis enligt vilken en person inte var flykting om han eller hon kunde undvika förföljelse genom att inte utöva sin religion offentligt, vilket var just den praxis som EU-domstolen underkände i *Y och Z mot Tyskland*.¹³¹ Hathaway och Foster, vars senaste upplaga av *The Law of Refugee Status* publicerades efter EU-domstolens avgörande *Y och Z mot Tyskland*, uttrycker däremot tydligt att det inte kan förväntas att en asylsökande avhåller sig från vissa handlingar eller döljer sin religiösa, politiska eller sexuella identitet. Hathaway och Foster hänvisar bl.a. till *Y och Z mot Tyskland* men konstaterar även att samma princip fastslagits i de högsta domstolarna i både Australien och Storbritannien.¹³²

När det kommer till svensk praxis har Migrationsöverdomstolen i avgörandet MIG 2011:29 hänvisat till den del av UNHCR:s riktlinjer om förföljelse på grund av religiös uppfattning där det framgår att religiös tro, identitet och livsstil är så fundamentala för den mänskliga identiteten att man inte kan tvinga någon att dölja, ändra eller ta avstånd från sin tro i syfte att undgå förföljelse. Migrationsöverdomstolen ägnade dock inte denna fråga någon större uppmärksamhet, utan nämnde detta i förbifarten då den redogjorde för innehållet i riktlinjerna. Det kan dock konstateras att domstolen, vid bedömningen av klagandens skyddsbehov, utgick från att klaganden inte skulle dölja sin övertygelse. Målet rörde en afghansk medborgare som konverterat till kristendomen på plats i Sverige, och således anfört skyddsskäl *sur place*. Migrationsöverdomstolen fann mot bakgrund av den tillförda landinformation i målet att det förelåg en generell risk för konvertiter att utsättas för förföljelse i Afghanistan. Klaganden var därför enligt domstolen berättigad till flyktingstatus om han kunde göra sannolikt att hans konvertering till kristendomen var genuin. Domstolen uppställde alltså inte något krav på att denna övertygelse skulle ha kommit till myndigheternas eller någon annans kännedom. Först

¹³¹ Zimmermann, A. & Mahler, C, Article 1 A, para. 2, 1951 Convention, i: Zimmermann, A., Machts, F., Dörschner, J. (red), *The 1951 Convention relating to the status of refugees and its 1967 Protocol: A commentary*, 2011, s. 343-345.

¹³² Hathaway, J., Foster, M., *The Law of Refugee Status*, 2014, s. 260-261.

efter det att domstolen konstaterat att sökanden inte gjort det sannolikt att hans konvertering var genuin och således inte heller gjort sannolikt att han hade för avsikt att leva som konvertit vid ett återvändande till Afghanistan övergick domstolen till frågan om hans religiösa verksamhet i Sverige kommit till myndigheternas kännedom och om mannen därför riskerade förföljelse på grund av tillskriven kristen övertygelse.

När det kommer till frågan om en asylsökande kan förväntas dölja sin *politiska* uppfattning vid ett återvändande framgår UNHCR:s ståndpunkt inte lika tydligt av dess handbok och riktlinjer. Av handboken framgår att utgångspunkten är en persons politiska övertygelse kan medföra flyktingskap om hans eller hennes politiska åsikter inte tolereras av hemlandsmyndigheterna och övertygelsen antingen kommit till hemlandsmyndigheternas kännedom eller tillskrivs sökanden av myndigheterna.¹³³ Samtidigt framgår det av handboken att det kan finnas situationer då sökanden inte gett uttryck för sina åsikter, men då det på grund av styrkan i sökandes åsikter kan vara rimligt att anta att de förr eller senare kommer att komma till hemlandsmyndigheternas kännedom. I sådana fall kan den sökande anses hysa fruktan för förföljelse på grund av politisk övertygelse.¹³⁴ Det kan även konstateras att det av UNHCR:s riktlinjer om förföljelse på grund av religiös uppfattning framgår att principen att den som söker skydd inte ska tvingas dölja sin uppfattning gäller för samtliga flyktinggrunder.

”Applying the same standard as for other Convention grounds, religious belief, identity, or way of life can be seen as so fundamental to human identity that one should not be compelled to hide, change or renounce this in order to avoid persecution.” [kursivering tillagd].¹³⁵

UNHCR har intervenerat i ett mål vid den brittiska Supreme Court of the United Kingdom, *RT (Zimbabwe)*. I denna intervention uttryckte UNHCR tydligt att en person med politiska åsikter inte kan förväntas modifiera eller dölja dessa åsikter för att undvika förföljelse. Det kan enligt UNHCR inte förväntas att den skyddsökande undviker att uttrycka sig kritiskt mot hemlandsregimen för att undvika förföljelse. Knäckfrågan i *RT (Zimbabwe)* var huruvida en

¹³³ UNHCR:s handbok p.80.

¹³⁴ UNHCR:s handbok p. 82.

¹³⁵ UNHCR, Guidelines on International Protection no 6: Religion-Based Refugee Claims under Article 1A(2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, 2004, p. 13.

asylsökande med neutrala politiska åsikter kan förväntas uttrycka stöd till regimen i sitt hemland för att undvika förföljelse. Även denna fråga svarade UNHCR nekande på.¹³⁶

Hathaway och Foster menar att det faktum att flyktingkonventionen refererar till ”politisk uppfattning” och inte ”politisk aktivitet” medför att det inte finns något krav på att den asylsökande ska ha agerat i enlighet med sin uppfattning innan flykten. Eftersom den bedömning som ska göras är framåtsyftande ska bedömningen innefatta huruvida det finns anledning att tro att sökande skulle utsättas för fara om han eller hon utnyttjade sin yttrandefrihet vid ett återvändande. Bedömningen blir då huruvida det finns bevis för att potentiella förföljare i hemlandet har kännedom om, eller rimligtvis kommer få kännedom om, sökandens politiska uppfattning. Eftersom yttrandefriheten är en grundläggande mänsklig rättighet är det enligt Hathaway och Foster inte lämpligt att avslå en asylsökandes ansökan med hänvisning till att den sökande kan hålla sina åsikter för sig själv.¹³⁷ Även Goodwin-Gill och McAdam menar att det vid en framåtsyftande bedömning av en persons behov av skydd inte är aktuellt att utgå från att sökanden ska undvika att engagera sig i politiska handlingar för att undvika förföljelse.¹³⁸

Som ovan nämnts handlade Migrationsöverdomstolens avgörande MIG 2011:21 om en iransk medborgare som engagerat sig politiskt mot regimen i hemlandet på plats i Sverige. Han hade alltså, liksom konvertiten i MIG 2011:29, anfört skyddsskäl *sur place*. Migrationsöverdomstolen ifrågasatte inte att klaganden varit politisk engagerad sedan han kom till Sverige, deltagit i sammankomster och demonstrationer riktade mot den iranska regimen, deltagit i en Tv-intervju som representant för Irans arbetarkommunistiska partis utlandsorganisation i Sverige och framträtt med bild på en hemsida för ex-muslimer i Skandinavien. Migrationsöverdomstolen ställde här upp två kriterier som måste vara uppfyllda för att ett skyddsbehov ska anses föreligga i det aktuella fallet. För det första krävdes det enligt domstolen att den verksamhet sökanden ägnat sig åt måste vara av den art och omfattning att den är av intresse för hemlandsmyndigheterna. För det andra krävdes det att sökanden gjort sannolikt att den verksamhet han eller hon ägnat sig åt kommit eller kan komma till hemlandsmyndigheternas kännedom. I det aktuella fallet ansåg inte domstolen att den politiska verksamhet som sökanden ägnat sig åt i Sverige var av den art eller omfattning att den kunde antas misshaga regimen i hans hemland. Migrationsöverdomstolen fann därför att det saknades anledning att göra en

¹³⁶UNHCR intervention before the Supreme Court of the United Kingdom in the case of RT (Zimbabwe) and others (Respondents) v Secretary of State for the Home Department, 2011/0011, 25 maj 2012.

¹³⁷ Hathaway, J., Foster, M., *The Law of Refugee Status*, 2014, s. 407-408.

¹³⁸ Goodwin-Gill, G, McAdam, J., *The Refugee in International Law*, 2007, s. 89-90.

särskild prövning av huruvida klagandens aktiviteter i Sverige redan är eller kan tänkas bli kända för de iranska myndigheterna.

Migrationsöverdomstolen prövade alltså inte frågan om klaganden skulle riskera skyddsgrundande behandling om han fortsatte med sin politiska aktivitet i hemlandet, eller för den delen på grund av sin icke-tro. Detta kan tolkas på två sätt. Antingen ansåg domstolen att den verksamhet som klaganden ägnat sig åt i Sverige var på så låg nivå att den inte skulle väcka de iranska myndigheternas intresse även om klaganden fortsatte med verksamheten på plats i Iran, eller så ansåg domstolen inte att det var relevant att pröva denna fråga eftersom klaganden kunde förväntas begränsa sin politiska verksamhet vid ett återvändande för att undvika förföljelse. Det faktum att Migrationsöverdomstolen uppgav att det ska beaktas om sökandes verksamhet "*kan komma*" till hemlandsmyndigheternas kännedom talar i viss mån för det förstnämnda alternativet. Det är svårt att dra några klara slutsatser från detta fall när det gäller frågan om det går att hänvisa en asylsökande till att dölja sin politiska åskådning vid ett återvändande.

4. DEL 4 – Analys av migrationsdomstolens domar

4.1 Inledning

I denna del av uppsatsen analyseras 34 stycken domar från migrationsdomstolen där klaganden anfört att han eller hon riskerar skyddsgrundande behandling på grund av sin icke-tro. I materialet ingår domar från migrationsdomstolen i Stockholm (12 st), migrationsdomstolen i Göteborg (7 st), migrationsdomstolen i Malmö (4 st) och migrationsdomstolen i Luleå (11 st) från tidsperioden 23 mars 2018 till och med den 23 april 2018.

Migrationsverkets beslut att avslå en persons ansökan om uppehållstillstånd och statusförklaring kan överklagas till migrationsdomstolen.¹³⁹ Majoriteten av målen (28 st) rörde såväl frågan om uppehållstillstånd som frågan om statusförklaring och resterande fall (6 st) rörde endast frågan om statusförklaring. I de sex sistnämnda fallen hade Migrationsverket beviljat klaganden uppehållstillstånd och status som alternativt skyddsbehövande, och klaganden hade överklagat frågan om statusförklaring och yrkat på att domstolen skulle bevilja dem flyktingstatusförklaring.

Målen rörde personer som var medborgare i Afghanistan (28 st), Irak (3 st), Bangladesh (1 st), Jemen (1 st) och Syrien (1 st). I två av målen var klaganden kvinna¹⁴⁰, i de resterande målen var klaganden man.

I nio av målen biföll migrationsdomstolen överklagandet och beviljade klaganden uppehållstillstånd och flyktingstatusförklaring.¹⁴¹ I ett fall biföll domstolen överklagandet delvis och beviljade klaganden uppehållstillstånd men ingen statusförklaring.¹⁴² I resterande fall avlog migrationsdomstolen överklagandet. I sex av bifallen fann migrationsdomstolen att klaganden var skyddsbehövande just på grund av sin ateistiska åskådning.¹⁴³ Klaganden beviljades i samtliga av dessa fall flyktingstatusförklaring. I de resterande bifallen lade domstolen istället

¹³⁹ 14 kap. 3 § och 14 kap. 6 § utlänningslagen.

¹⁴⁰ UM 2240-17 och UM 22-18.

¹⁴¹ UM 13841-17, UM 15812-17, UM 13808-17, UM 14101-17, UM 777-18, UM 2896-17, UM 940-17, UM 22-18 och UM 23-18.

¹⁴² UM 7006-17. Klaganden beviljades uppehållstillstånd av humanitära skäl enligt 5 kap. 6 § utlänningslagen.

¹⁴³ UM 13841-17, UM 15812-17, UM 13808-17, UM 14101-17, UM 777-18 och UM 2896-17.

andra omständigheter, som klaganden åberopat vid sidan om sin icke-tro, till grund för sin bedömning att klaganden var i behov av skydd.

Kvalitén på de undersökta avgörandena varierar kraftigt. Ett sätt detta märkts på är att det varit svårt att kategorisera avslagen. Det har inte alltid varit möjligt att avgöra om domstolen funnit att de åberopade omständigheterna varit *tillräckliga* för att grunda ett skyddsbehov, eller om avgörandet grundats på att klaganden inte ansetts *trovärdig* och därmed inte gjort sin religiösa uppfattning sannolik. Till detta kommer att vissa avgöranden är så kortfattade att det svårligen kan anses framgå vilka omständigheter som legat till grund för domstolens bedömning.

De skäl som klagandena anfört i de studerade målen kan övergripande fördelas i två kategorier. Den första kategorin är då klaganden har anfört att skyddsbehovet grundar sig i att han eller hon *har agerat* i enlighet med sin ateistiska åskådning på plats i hemlandet eller i Sverige på ett sådant sätt att det kommit till kännedom till personer i hemlandet. Den andra kategorin av skäl är då klaganden anfört att han eller hon kommer riskera förföljelse vid ett återvändande till sitt hemland på grund av att han eller hon *kommer att uppmärksammas* som ateist.

Domstolens bedömning av den första kategorin av skäl har inte varit intressanta att studera närmare inom ramen för denna uppsats, eftersom domstolens bedömning av dessa skäl framförallt berott på hur domstolen värderade bevisningen i målet. Dessutom har domstolens motivering gällande dessa skäl genomgående varit mycket kortfattad. Därför noteras här endast kort att domstolen i alla utom ett av de avgöranden där klaganden åberopat sådana skäl som återges i den första kategorin fann att klaganden inte gjort det sannolikt att klaganden uppmärksammas eller hotats på det sätt han eller hon gjort gällande. I ett avgörande bedömde domstolen att klaganden gjort sannolikt att hans familj fått kännedom om hans ateistiska åskådning, och bedömde därför att han var skyddsbehövande gentemot sin hemort. Vid domstolens bedömning av frågan om det fanns ett relevant och rimligt internflyktsalternativ i klagandens fall blev dock föremålet för domstolens prövning om klaganden riskerade att identifieras som ateist vid ett återvändande, precis som vid prövningen av den andra kategorin av skäl.¹⁴⁴

¹⁴⁴ UM 13808–17.

Undersökningen av domarna har skett genom en genomläsning av domskälen. I de fall där domstolen hänvisat till Migrationsverkets bedömning i det överklagade beslutet och inte fört något eget resonemang kring klagandens skyddsskäl har även Migrationsverkets beslut studerats.

Referenser till domarna sker i denna del av uppsatsen endast med målnummer. En fullständig lista över domarna finns bilagerad (bilaga 1).

4.2 Vilken flyktinggrund ansåg domstolen in klagandens ateistiska åskådning var hänförlig till?

I uppsatsens tredje del framgår det att när en ateist riskerar förföljelse på grund av sin åskådning (eller avsaknad av tro) kan denna risk vara kopplad till någon av flyktinggrunderna religiös uppfattning, politisk uppfattning eller tillhörighet till särskild samhällsgrupp. Bland de sex undersökta domarna där domstolen biföll överklagandet och beviljade klaganden flyktingstatus på grund av han eller hennes ateistiska åskådning framgår det av fem av dessa att domstolen kopplade risken för förföljelse till flyktinggrunden *religiös uppfattning*.¹⁴⁵ I två av dessa avgöranden motiverade domstolen detta med att begreppet religiös uppfattning i 4 kap. 1 § första stycket utlänningslagen omfattar såväl teistiska som icke-teistiska och ateistiska trosuppfattningar.¹⁴⁶ Av det sjätte avgörandet framgår det inte uttryckligen vilken flyktinggrund domstolen kopplat risken för förföljelse till.¹⁴⁷

Av de resterande 28 avgörandena, där domstolen avlog överklagandet eller fann att klaganden skulle beviljas uppehållstillstånd på en annan grund, framgår det av 17 av dem att domstolen betraktat klagandens påstådda ateistiska åskådning som ett flyktingskäl hänförligt till klagandens religiösa uppfattning.¹⁴⁸ I ett fall, där klaganden slutat bära slöja i Sverige, nämnde migrationsdomstolen även grunden *kön*.¹⁴⁹ Några andra flyktinggrunder aktualiserades inte i något av avgörandena.

¹⁴⁵ UM 15812–17, UM 13808–17, UM 14101–17, UM 13841–17 och UM 777–18.

¹⁴⁶ UM 13808-17 och UM 15812-17.

¹⁴⁷ UM 2896–17.

¹⁴⁸ UM 12128–16, UM 15120–17, UM 322–18, UM 16121–17, UM 3207–17, UM 461–17, UM 11043–16, UM 2240–17, UM 4018–17, UM 3224–17, UM 3353–17, UM 3673–17, UM 9160–17, UM 16495–17, UM 273–18 och UM 17598–17.

¹⁴⁹ UM 2240–17.

I den absoluta majoriteten av de undersökta domarna betraktade domstolen alltså klagandens flyktinskäl relaterade till hans eller hennes icke-tro som hänförliga till flyktinggrunden religion. Detta oavsett om klaganden benämnt sig själv som ateist eller ”enbart” icke-troende, och oavsett om klaganden uppgett att han eller hon avser att uttrycka sitt förhållningsätt till religion eller endast förhålla sig passiv.

Migrationsdomstolen har inte i något av de undersökta avgörandena sökt vägledning från MIG 2011:21. MIG 2011:21 rörde, som nämnts tidigare, en icke-troende iransk medborgare som engagerat sig dels mot regimen i Iran och dels mot islam som religion. Hans icke-tro behandlades som en del av hans politiska verksamhet och inte som en religiös uppfattning. Bland de undersökta avgörandena finns fall där klaganden varit politiskt aktiv mot regimen, men där har hans eller hennes politiska aktivitet och icke-tro betraktats som två olika skäl.¹⁵⁰ I flera av avgörandena har däremot domstolen hänvisat till MIG 2011:29, som rörde en kristen konvertit.¹⁵¹

4.3 Hur motiverade domstolen att klaganden var skyddsbehövande på grund av sin ateistiska åskådning?

Bland de totalt 34 domar som studerats i denna del av uppsatsen finns som ovan nämnts sex avgöranden där domstolen fann att klaganden var att betrakta som flykting på grund av sin ateistiska åskådning. Klagandena var i samtliga av dessa avgöranden medborgare i Afghanistan. Hur gjorde då domstolen bedömningen att klaganden var flykting?

I alla avgöranden utom ett, där Migrationsverket medgett bifall till överklagandet, prövade domstolen om klaganden gjort sannolikt att han var ateist av genuin, personlig övertygelse och fann att så varit fallet. Domstolen la således klagandenas uppgifter avseende deras ateistiska åskådning till grund för prövning. När det kommer till tillräcklighetsbedömningen kan inledningsvis noteras att domstolen i två mål inte gjorde någon egen bedömning av om klagandens berättelse i sig var tillräcklig för att grunda ett behov av skydd, i ett fall därför att

¹⁵⁰ Se t.ex. UM 949–17.

¹⁵¹ UM 4018–17, UM 3353–17, UM 273–18, UM 13808–17, UM 13841–17 och UM 15812–17.

Migrationsverket medgett bifall till överklaganden och i ett fall för att Migrationsverket vitsordat att ateister generellt var skyddsbehövande i Afghanistan.¹⁵² I de fyra mål där domstolen gjorde en egen bedömning av frågan om en (genuin) ateist riskerar flyktinggrundande förföljelse vid ett återvändande till Afghanistan gjorde domstolen denna bedömning på delvis olika sätt.

I två av bifallsdomarna hänvisade domstolen till religionsfriheten och konstaterade att rätten till religionsfrihet inkluderar en rätt att inte tvingas delta i religiösa ceremonier som strider mot den enskildes grundläggande religiösa uppfattning.¹⁵³ Domstolen konstaterade därefter, i båda målen, att det av landinformationen i målen bl.a. framgick att ateister generellt sett inte kan uttrycka sina åsikter om islam öppet utan att riskera sanktioner eller våld, samt att ateister måste upprätthålla en fasad som troende muslimer och genomföra vissa religiösa förpliktelser. I ett av avgörandena gjorde domstolen en mer ingående bedömning av den tillgängliga landinformationen och noterade att befolkningen i urbana områdena i Afghanistan visserligen generellt sett är mer liberala när det gäller avvikelser från att praktisera islam och kritik mot islam, särskilt i de välutbildade kretsarna. Enligt domstolen låg det dock närmare till hands att klaganden vid ett återvändande skulle tvingas bosätta sig bland grupper av andra inflyttade grupper av människor, där det ställs krav på att faktiskt praktisera islam.¹⁵⁴ Eftersom klagandena skulle tvingas utöva islam vid ett återvändande till Afghanistan skulle en utvisning av dem enligt domstolen innebära en otillåten inskränkning i deras religionsfrihet, och de hade därför gjort sannolikt att de skulle riskera förföljelse vid ett återvändande.

I dessa två avgöranden tycks det ha varit avgörande för domstolens bedömning att klagandena *inte skulle åtnjuta religionsfrihet* vid ett återvändande till Afghanistan.¹⁵⁵ Det var enligt domstolen själva inskränkningen i klagandens religionsfrihet, vilken bestod i att klagandena skulle tvingas praktisera en religion som grundläggande gick emot deras egen åskådning, som konstituerade förföljelse. Att den omständigheten att den asylsökande inte skulle åtnjuta religionsfrihet kan innebära förföljelse har konstaterats i uppsatsens tredje del. Där konstaterades att det av EU-domstolens slutsatser i *Y och Z mot Tyskland* och av UNHCR:s riktlinjer framgår att frågan om en inskränkning av religionsfriheten utgör förföljelse dels är

¹⁵² UM 14101–17.

¹⁵³ UM 13808–17 och UM 13841–17.

¹⁵⁴ UM 13808–17.

¹⁵⁵ UM 13808–17 och UM 13841–17.

avhängig objektiva faktorer, dvs. vilken behandling sökanden riskerar att utsättas för om han eller hon utnyttjar sin religionsfrihet, och dels subjektiva faktorer, dvs. på vilket sätt den aktuella inskränkningen påverkar den aktuella personen. I migrationsdomstolens avgöranden bestod den behandling som klagandena riskerade utsättas för skulle utsättas för om de utnyttjade sin religionsfrihet i våldshandlingar från familjen eller grupper i samhället eller lagföring med potentiellt dödsstraff. Den bedömning som domstolen gjorde avseende klagandens personliga förhållanden var bedömningen av om klagandena gjort sannolikt att de var ateister av genuin övertygelse.

I det tredje avgörandet konstaterade domstolen med hänvisning till UNHCR:s riktlinjer om förföljelse på grund av religiös uppfattning att ingen kan tvingas att dölja, ändra eller ta avstånd från sin tro i syfte att undvika förföljelse. Därefter konstaterade domstolen att det av landinformationen i målet framgick att ateister löper risk att utsättas för skyddsgrundande behandling om de utan självcensur uttrycker sina personliga åsikter öppet i samhället. Eftersom det inte kunde krävas att klaganden döljer sin övertygelse vid ett återvändande, var han enligt domstolen skyddsbehövande.¹⁵⁶

I det fjärde avgörande fann domstolen att det, mot bakgrund av att klaganden berättat att han inte tänker följa religiösa ritualer som islam påbjuder, inte kunde uteslutas att han vid ett återvändande till Afghanistan skulle uppmärksammas som apostat. Domstolen hade dessförinnan konstaterat att den som anklagas för att vara apostat i Afghanistan bl.a. riskerar att lagföras och potentiellt straffas med döden samt att personer som inte deltar i religiösa sammanhang riskerar att uppmärksammas som ateister.¹⁵⁷

I de två sistnämnda målen berörde domstolen alltså inte frågan om det faktum att klaganden inte kan leva öppet som ateist i sig utgör en inskränkning av klagandens religionsfrihet (eller någon annan frihet). I ett avgörande fäste domstolen vikt vid att klaganden inte kunde förväntas dölja sin åskådning och i ett avgörande utgick domstolen helt enkelt från att klaganden inte kommer dölja sin åskådning. I båda avgörandena fann domstolen att den behandling som klagandena skulle riskera om de inte dolde sin övertygelse konstituerade förföljelse. Att det inte är möjligt att hänvisa en asylsökande till att dölja sin religiösa uppfattning har även det konstaterats i uppsatsens tredje del.

¹⁵⁶ UM 15812–17.

¹⁵⁷ UM 2896–17.

Det kan därmed konstateras att de fyra bifallsavgörandena där migrationsdomstolen gjort en egen bedömning av tillräckligheten i de återopade asylskälen är förenliga med de slutsatser som nåtts i del tre av uppsatsen. Avgörandena visar på att frågan om en inskränkning av en persons religionsfrihet (eller annan frihet för den delen) utgör förföljelse i sig och frågan om det går att hänvisa den asylsökande till att dölja sin religiösa (eller politiska) uppfattning går in i varandra. Detta eftersom den som inte döljer sin religiösa åskådning allt som oftast utnyttjar sin religionsfrihet. Egentligen uttrycker avgörandena samma sak men på olika sätt, nämligen att om en person inte kan leva som ateist vid ett återvändande utan att riskera våld eller lagföring med potentiellt dödsstraff som konsekvens (behandling som otvivelaktigt utgör förföljelse) är han eller hon flykting.

4.4 Hur motiverade migrationsdomstolen att klaganden *inte* var skyddsbehövande på grund av sin ateistiska åskådning?

I sammanlagt 28 av de granskade målen fann migrationsdomstolen att klaganden, i motsats till vad han eller hon anfört, inte var skyddsbehövande på grund av sin icke-tro. Inberäknat i dessa 28 avgöranden är både de mål där migrationsdomstolen avlog överklagandet och de mål där domstolen helt eller delvis biföll överklagandet på grund av andra omständigheter än klagandens icke-tro.

I 13 av dessa mål fann domstolen att klaganden inte gjort sannolikt att han eller hon är ateist på grund av en genuin personlig övertygelse, och således inte gjort sannolikt att han eller hon skulle leva som ateist vid ett återvändande.¹⁵⁸ I fyra fall bedömde domstolen att klaganden inte gjort sannolikt att han eller hon hade en sådan övertygelse som han eller hon gjort gällande, men utan att använda begreppet genuin övertygelse.¹⁵⁹ I sammanlagt 17 fall gjorde domstolen alltså någon typ av bedömning av ”äktheten” i klagandens övertygelse, med slutsatsen att klaganden inte hade gjort sannolikt att han eller hon hade en sådan ateistisk övertygelse som han eller hon gjort gällande.

¹⁵⁸ UM 14953-17, UM 4018-17, UM 15731-17, UM 3224-17, UM 3353-17, UM 3673-17, UM 3673-17, UM 9160-17, UM 16495-17, UM 273-18, UM 17598-17, UM 22-18, UM 23-18 och UM 993-18.

¹⁵⁹ UM 2240-17, UM 11043-16, UM 461-17 och UM 7006-17.

Hur domstolen gjort själva bedömningen av genuiniteten i klagandens uppfattning kommer inte beröras närmare i denna uppsats, då det faller utanför uppsatsens syfte. Men det kan konstateras att domstolen tycks ha olika uppfattningar om vilken roll genuinitetsbedömningen har i bedömningen av om klaganden som ateist riskerar skyddsgrundande behandling. I vissa fall ifrågasatte domstolen inte att klaganden inte praktiserade religion, men fann att klaganden inte gjort sannolikt att han lämnat islam och blivit ateist av en genuin övertygelse. I de fallen ligger det nära till hands att tolka domstolens genuinitetsbedömning som en bedömning av frågan om klaganden kommer agera som aktiv ateist, öppet identifiera sig som sådan och ifrågasätta religion och religiöst utövande. I andra fall konstaterade dock domstolen, efter att ha funnit att klaganden inte var ateist av genuin övertygelse, att klaganden därtill inte uppgett att han har för avsikt att sprida sin uppfattning eller sitt förhållningsätt till religion.

I de fall där domstolen inte berört äktheten i klagandens övertygelse avfärdade domstolen risken för förföljelse i huvudsak utifrån två olika argument. För det första fann domstolen i fyra avgöranden att det inte framkommit att klaganden öppet skulle manifesteras sin åskådning eller tala illa om islam, utan endast undvika religiösa ritualer.¹⁶⁰ I dessa fyra mål var klagandena från Afghanistan och domstolen fann inte stöd i den i målen åberopade landinformationen för att en person som inte praktiserar islam men inte heller uttrycker sig respektlöst mot religionen riskerade att uppmärksammas som ateist. För det andra fann domstolen i fyra mål att klagandena inte gjort sannolikt att de vid ett återvändande till sitt hemland skulle utsättas för förföljelse på grund av sin ateistiska åskådning eftersom de tidigare levt som ateister i sina hemländer utan att ha utsatts för förföljelse.¹⁶¹ En del av dessa mål kommer beröras närmare i nästa avsnitt.

I ett något speciellt avgörande avsåg domstolen överklagandet med hänvisning till att klaganden var mentalt sjuk och att det av landinformationen framgick att mentalt sjuka inte döms för apostasi i Afghanistan. Domstolen fann i detta fall det inte nödvändigt att gå in på frågan om klagande lämnat tillförlitliga uppgifter om sin övertygelse.¹⁶²

¹⁶⁰ UM 132-18 UM 322-18, UM 16121-17 och UM 3128-18.

¹⁶¹ UM 12128-16, UM 7839-17, UM 16755-17 och UM 15120-17.

¹⁶² UM 3207-17.

Slutligen var domskälen två fall så kortfattat motiverade att det inte kan utläsas vad domstolen lagt till grund för sin bedömning.¹⁶³

4.5 Den passiva, den aktiva och den ärliga ateisten

4.5.1 *Den passiva ateisten*

Som ovan framgått har domstolen i majoriteten av bifallen som studerats funnit att just det faktum att klaganden vid ett återvändande kommer vara tvungen att delta i religiösa ritualer var avgörande för att han skulle anses vara flykting.

I de fall där klaganden anfört att han eller hon inte vid ett återvändande inte avser att delta i religiösa ritualer så som böner men domstolen avslagit överklagandet kan det konstateras att domstolen inte i något fall hänvisat klaganden till att delta i ritualerna för att undvika förföljelse. Antingen har domstolen funnit att klaganden inte gjort sannolikt att han eller hon har för avsikt att leva som ateist eller av sagt sig islam¹⁶⁴, eller så har domstolen funnit att den omständigheten att klaganden inte vill delta i religiösa ritualer inte är tillräcklig för att grunda ett behov av skydd. I de sistnämnda fallen har detta antingen berott på att domstolen funnit att det saknas stöd i tillgänglig landinformation för att klaganden kommer att riskera skyddsgrundande behandling om han eller hon inte aktivt praktiserar islam¹⁶⁵ eller på att klaganden levt utan att praktisera islam i sitt hemland utan att ha utsatts för hot eller våld¹⁶⁶.

4.5.2 *Den aktiva ateisten*

När det gäller den aktiva ateisten kan inledningsvis konstateras att det bland de undersökta avgörandena inte finns något fall där domstolen uttryckligen hänvisar klaganden till att hålla sina åsikter för sig själv vid ett återvändande eller att låta bli att definiera sig som ateist offentligt. I några av de avgöranden där domstolen hänvisade till att klaganden levt som ateist

¹⁶³ UM 7934-17, UM 940-17

¹⁶⁴ UM 14953-17, UM 4018-17, UM 3224-17, UM 3353-17, UM 3673-17, UM 9160-17, UM 16495-17, UM 273-18, UM 22-18, UM 23-18, UM 2240-17

¹⁶⁵ UM 15731-17, UM 17598-17, UM 461-17, UM 132-18, UM 322-18, UM 3207-17.

¹⁶⁶ UM 12128-16, UM 7839-17, UM 15120-17, 16755-17.

i sitt hemland är det dock oklart om domstolen verkligen beaktat den risk klagandena skulle utsättas för om de öppet definierade sig som ateister eller ifrågasatte islam.¹⁶⁷

I ett av dessa fall var klaganden från Afghanistan och hade anfört att han skulle uppmärksammas som ateist på grund av sin livsstil och sitt sätt att vara. Domstolen konstaterade endast kortfattat att klaganden bott i Afghanistan som icke-troende utan att ha utsatts för något på grund av det och att han inte hade berättat något som gav domstolen anledning att tro att han kommer uppmärksammas vid ett återvändande.¹⁶⁸ I det andra fallet var klaganden från Irak. Det framgår inte specifikt vad klaganden anfört utöver att han är ateist. I detta fall konstaterade domstolen att det klaganden anfört om att han är ateist inte är tillräckligt för att det ska anses föreligga en konkret hotbild mot honom i hemlandet, särskilt mot bakgrund av att han aldrig praktiserat islam eller känt något tryck på sig att göra det.

I ett annat avgörande menade domstolen att det faktum att klaganden levde i Irak under flera års tid utan att utsättas för några hot eller övergrepp med anledning av att han inte är troende muslim talade emot att klaganden skulle riskera övergrepp på denna grund vid ett återvändande.¹⁶⁹ Det framgår av domskälen att klaganden under flera års tid i Bagdad valt att inte delta i de muslimska traditionerna. Därtill konstaterade domstolen att klaganden uppgett att han vid ett återvändande till Irak skulle behålla sina åsikter om islam för sig själv. Mot denna bakgrund fann domstolen att klaganden inte gjort sannolikt att hans avståndstagande från islam skulle bli känt och leda till allvarliga reaktioner och övergrepp vid ett återvändande till Bagdad. Det framgår inte varför klaganden uppgett att han kommer behålla sina åsikter om islam för sig själv, dvs. om detta berott på en fruktan för att utsättas för förföljelse eller på grund av någon annan anledning. Tydligen ifrågasatte domstolen inte att klaganden hade en ateistisk uppfattning, och för det fall att han uppgett att han inte kommer ge uttryck för denna på grund av sin rädsla för övergrepp kan det ifrågasättas om domstolens domslut var riktigt. Principen att det inte är möjligt att hänvisa en asylsökande till att dölja sin religiösa uppfattning blir i praktiken innehållslös om de beslutande myndigheterna kan avslå en asylansökan för att den klagande själv uppgett att han kommer att dölja sin åskådning för att undvika förföljelse.

¹⁶⁷ UM 15120-17, UM 7839-17 och UM 16755-17.

¹⁶⁸ UM 16755-17.

¹⁶⁹ UM 7839-17.

4.5.3 *Den ärliga ateisten*

I de fallen där domstolen avslog överklagandet med hänvisning till att det inte framkommit att klaganden skulle manifesteras sina åsikter vid ett återvändande ifrågasatte domstolen inte i sig att klaganden var ateist eller icke-troende. I två av dessa domar hänvisade domstolen i princip uteslutande till den bedömning Migrationsverket gjort i de överklagade besluten.¹⁷⁰

Migrationsverket bortsåg i dessa beslut från den ärliga ateistens uttryck. Verket utgick från att sökanden var ateist/icke-troende och att den som uppmärksammas som ateist riskerar skyddsgrundande behandling, men vid bedömningen av om sökanden kommer uppmärksammas som ateist tog verket endast hänsyn till den passiva ateistens uttryck och den aktiva ateistens uttryck.

Migrationsverket hade i ett av fallen funnit att klaganden lämnat tillförlitliga uppgifter om att han var ateist och i det andra fallet hade Migrationsverket bedömt att sökanden lämnat tillförlitliga uppgifter om att han inte längre såg sig själv som muslim. Klaganden var från Afghanistan i båda fallen. I det förstnämnda fallet fann Migrationsverket att det inte framkommit att sökanden gjort sina åsikter vida kända eller manifesterat dem publikt, eller skulle göra det vid ett återvändande. Eftersom det av den tillgängliga landinformationen om Afghanistan, enligt Migrationsverket, framgick att personer som inte visar respektlöshet mot islam löper låg risk att identifieras som icke-troende fann Migrationsverket att sökanden inte gjort sannolikt att han riskerade förföljelse. I det sistnämnda fallet, där Migrationsverket lagt sökandens uppgift om att han inte var muslim till grund för prövningen, bedömde verket att det av tillgänglig landinformation framgick att en person inte nödvändigtvis uppfattas som icke-troende endast på grund av att han eller hon underlåter att följa religiösa ritualer och att ateister och icke-troende som inte visar bristande respekt mot islam bör kunna undgå negativa reaktioner. Migrationsverket fann därför att sökanden kunde bosätta sig i en urban del av Afghanistan, så som Kabul, utan att uppmärksammas som icke-troende. När det gäller det sätt klaganden skulle agera vid ett återvändande konstaterade Migrationsverket endast att sökanden uppgett att han inte diskuterat religion med någon i Sverige.

Ytterligare ett fall där den ärliga ateisten bortses från är ett fall där domstolen inte fann anledning att ifrågasätta att klaganden var icke-troende och hade en önskan att leva fri från

¹⁷⁰ UM 3128-18 och UM 16121-17.

religiösa påbud och tvång.¹⁷¹ Klaganden var även i detta fall från Afghanistan. Domstolen, som inte fann att det fanns stöd i tillgänglig landinformation för att klaganden skulle uppfattas som icke-troende endast för att han inte praktiserade islam offentligt, fann inte att klaganden gjort sannolikt att han skulle manifesteras sin icke-tro på en sådant sätt att han inte kunde leva i urbana miljöer i Afghanistan utan att ifrågasättas. Domstolen hänvisade härvid till att klaganden endast uttryckt att han ville leva fri och inte tvingas till ceremonier och att han trots att han inte tror på någon religion respekterar alla religioner. Inte heller i detta fall beaktade domstolen att klaganden kan hamna i situationer där han behöver ljuga om sin uppfattning.

Alldeles oavsett vad som framkommit om klagandens avsikt att manifesteras sin icke-tro borde frågan om klaganden kunde förväntas hamna i situationer där han var tvungen att ljuga om sin åskådning utretts. Särskilt med beaktande av att dessa avgöranden rörde afghanska medborgare och migrationsdomstolarna, i de fall då detta framgår av domstolens domskäl, i de undersökta målen tycks vara ense om att den som faktiskt uppmärksammas som ateist riskerar skyddsgrundande behandling. Det kan mot denna bakgrund ifrågasättas om inte migrationsdomstolarna, indirekt, i dessa fall har godtagit att de ifrågavarande personerna vid ett återvändande skulle vara hänvisade till att dölja sin religiösa uppfattning för att undgå förföljelse.

¹⁷¹ UM 132–18.

5. DEL 5 – Sammanfattande diskussion

En omständighet som gjort det svårt att besvara uppsatsens huvudsakliga frågeställning om när en ateist är att betrakta som flykting är att det inte finns någon allmänt vedertagen definition av vem som är ateist. Frågeställningen har med hänsyn till detta undersöks mot tre olika, av mig konstruerade, ateistiska uttryck; den passiva, den aktiva och den ärliga ateisten. Denna uppdelning har visat att det inte är helt enkelt att sortera in ateism som skyddsskäl under en enda flyktinggrund. Tvärtom kan både flyktinggrunderna religiös och politisk uppfattning aktualiseras när är en person riskerar förföljelse på grund av sin ateistiska åskådning. Detta beror i sin tur framförallt på att det är oklart vilka ateistiska uttryck som skyddas av religionsfriheten, vilken flyktinggrunden religiös uppfattning tolkas mot bakgrund av.

Den passiva ateistens uttryck kan med stor säkerhet kopplas till flyktinggrunden religiös uppfattning, eftersom den passiva ateistens uttryck skyddas av religionsfrihetens negativa del, som i kort innebär att ingen ska påtvingas en religion eller religiösa utövanden. Även den ärliga ateistens uttryck skyddas av religionsfrihetens negativa del, eftersom ingen ska tvingas uppge sin trosuppfattning eller låtsas tillerkänna sig en tro, och kan därför med stor sannolikhet kopplas till flyktinggrunden religion.

Den aktiva ateistens uttryck är mer svårplacerat. Det går inte att med säkerhet att säga uttryck av religionskritik utgör ett sådant religiöst manifesterande som skyddas av religionsfriheten, och som därmed är hänförligt till flyktinggrunden religiös uppfattning. Vad som dock står klart är att ett sådant yttrande skyddas av yttrandefriheten. För det fall att uttrycket inte ses som hänförligt till en sökandens religiösa uppfattning kan det ofta ses som ett uttryck för en politisk uppfattning beroende på kontexten i hemlandet. Så ansågs vara fallet i MIG 2011:21 där klaganden enligt egen uppgift var icke-troende och hade engagerat sig politiskt mot den iranska regimen samt mot islam, som han ansåg var en grundval i det iranska samhället.

Av de mål i uppsatsens fjärde del där en specifik flyktinggrund kunnat utläsas har migrationsdomstolen betraktat klagandens ateistiska åskådning som hänförlig till flyktinggrunden religiös uppfattning. Det är även tydligt att migrationsdomstolarna snarare hämtar vägledning från MIG 2011:29 än MIG 2011:21.

Spelar det då någon roll om en persons ateistiska åskådning kopplas till flyktinggrunden religiös uppfattning eller politisk uppfattning? Såväl politisk förföljelse som religiös förföljelse har studerats i uppsatsen. I de fall då en person uppmärksammas som ateist och på grund av detta riskerar att lagföras och straffas på grund av sin åskådning, eller annars riskerar att utsättas för omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, spelar det ingen roll vilken flyktinggrund personens ateism anses hänförlig till. Eftersom behandlingen personen riskerar otvivelaktigt utgör förföljelse, och förföljelsen beror på en flyktinggrund så är personen flykting. Det är i de fall då personen inte ännu uppmärksammas som ateist som en viss skillnad möjligen kan skönjas.

När det gäller förföljelse på grund av religiös uppfattning står det klart, framförallt genom EU-domstolens avgörande *Y och Z mot Tyskland*, att en inskränkning av religionsfriheten kan innebära förföljelse. Det faktum att klaganden inte kan utnyttja sin religionsfrihet kan alltså vara tillräckligt för att utgöra förföljelse. Det krävs med andra ord inte att den asylsökande redan agerat i enlighet med sin åskådning och på så sätt dragit på sig en hotbild. Det står även klart att det inte är relevant att hänvisa en asylsökande till att vara diskret med sin religiösa åskådning för att undvika förföljelse.

När det gäller förföljelse på grund av politisk uppfattning och frågan om en inskränkning av yttrandefriheten kan utgöra förföljelse i sig är rättsläget inte lika klart. Det går att argumentera för att EU-domstolens resonemang i *Y och Z mot Tyskland* kan appliceras även på inskränkningar av yttrandefriheten, men det går inte veta säkert hur EU-domstolen skulle ställa sig till denna fråga. Inte heller i UNHCR:s dokument finns någon vägledning rörande denna fråga.

När det gäller frågan om det går att hänvisa en asylsökande till att dölja sin politiska uppfattning framgår UNHCR:s ställning i frågan tydligare, särskilt av UNHCR:s intervenering i *RT (Zimbabwe)*. Som nämndes i inledningen är UNHCR:s slutsatser en viktig rättskälla i svensk asylrätt som bör därför tillmätas vikt vid rättstillämpningen. Även i den doktrin som studerats tycks uppfattningen vara att det inte är aktuellt att förvänta sig att en asylsökande döljer sin politiska uppfattning för att undvika förföljelse. Hathaway och Foster motiverar detta med att yttrandefriheten är en grundläggande mänsklig rättighet som den asylsökande inte kan förväntas göra avkall på för att undvika förföljelse.

Migrationsöverdomstolen har inte berört frågan om en inskränkning av religionsfriheten respektive yttrandefriheten i sig kan utgöra förföljelse i sin praxis. Inte heller har Migrationsöverdomstolen uttryckligen berört frågan om det vid bedömningen av om en person är i behov av skydd kan förväntas att han eller hon döljer sin religiösa eller politiska åskådning för att undvika förföljelse. I skrivande stund är det drygt sex år sedan EU-domstolens dom i *Y och Z mot Tyskland* meddelades, trots det har avgörandet inte fått något märkbart genomslag i Migrationsöverdomstolens praxis alls. Detta är i min mening anmärkningsvärt, särskilt mot bakgrund av att EU-domstolens mandat att tolka skyddsgrundsdirektivet placerar EU-domstolen i en unik ställning som den enda överstatliga domstol som kan tolka flyktingskapsbedömningen.

Migrationsdomstolarna hade i vart fall i två av de mål som undersöktes inom ramen för uppsatsen funnit att det faktum att klaganden inte skulle åtnjuta religionsfrihet vid ett återvändande till sitt hemland konstituerade förföljelse, och i ett fall funnit att klaganden är skyddsbehövande just därför att han inte kan förväntas dölja sin ateistiska övertygelse vid ett återvändande. Samtidigt uppvisar vissa av domarna ett bristande resonemang kring just vad som skulle hända klaganden om han eller hon inte dolde sin åskådning vid ett återvändande. Det är oroväckande att domstolen i de studerade avgörandena inte uttryckligen resonerat kring vad jag kallar den ärliga ateisten i något avgörande. Som ovan konstaterat hade domstolen utgått från att klaganden var ateist, eller åtminstone inte muslim, i några avgöranden. Om utgångspunkten är, vilken den borde vara i enlighet med de slutsatser som nåtts, att klaganden inte ska behöva dölja sin åskådning för att undvika förföljelse, är det en orimlig riskbedömning att bedöma att klaganden aldrig kommer hamna i situationer där han eller hon måste ljuga om sin religions-tillhörighet i länder som exempelvis Afghanistan.

Slutligen vill jag understryka att det i ljuset av vad som nu diskuterats finns ett stort behov av ett vägledande avgörande från Migrationsöverdomstolen kring hur ateism som grund för flyktingskap ska behandlas. Det faktum att migrationsdomstolarna i Sverige avgjorde över 30 mål där denna grund åberopades under en månads tid visar att det är en mycket aktuell typ av skäl, och som framgått av uppsatsens fjärde del behandlas denna fråga på delvis olika sätt av migrationsdomstolarna.

Källförteckning

Litteratur

Bielefeldt, H., Ghanea, N., Wiener, M., Freedom of Religion or Belief: An International Law Commentary, Oxford Scholarly Authorities on International Law, 2016.

Bielefeldt, H., Freedom of Religion or Belief—A Human Right under Pressure, Oxford Journal of Law and Religion, Volume 1, Issue 1, 2012, s. 15–35.

Bullivants, S., Defining "Atheism", i Bullivants, S., Ruse, M. (red), The Oxford Handbook of Atheism, Oxford University Press, 2013.

Danelius, H., Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, 5 u., Nordstedts Juridik, 2015.

Enkvist, V, Religionsfrihetens rättsliga ramar, Iustus förlag, 2013.

Evans, C., Freedom of Religion under the European Convention on Human Rights, Oxford University Press, 2001.

Fallbeck, R, Religionsfrihet och mänskliga rättigheter, Juridisk Tidskrift Nr 1 2014/2015 s. 3–27.

Fisher, D., Mänskliga rättigheter – en introduktion, 6 u., Nordstedts Juridik, 2012

Goodwin-Gill, G, McAdam, J., The Refugee in International Law, 3 u., Oxford University Press, 2007.

Hathaway, J., Foster, M., The Law of Refugee Status, 2 u., Cambridge University Press, 2014.

Joseph, S., Castan, M., *The International Covenant on Civil and Political Rights: Cases, Materials, and Commentary*, Oxford Scholarly Authorities on International Law, 3 u., 2013.

Kleineman, J., Rättsdogmatisk metod, i: Nääv, M., Zamboni, M. (red.), *Juridisk metodlära*, 2 u., Studentlitteratur, 2018.

Martin, M., *Atheism – A Philosophical Justification*, Temple University Press, 1990.

Thorburn Stern, R., Wikström, H., *Migrationsrätt, Skyddsbehovs och trovärdighet – Bedömning i asylärenden*, Liber, 2016

Wikrén, G., Sandesjö, H., *Utlänningslagen med kommentar*, 11 u., Wolters Kluwer, 2017.

Wilton Wahren, A., *Introduktion till migrationsrätten*, i: Diesen, C., Lagerqvist Veloz Roca, A., Lindholm Billing, K., Seidlitz, M., Wilton Wahren, A., *Prövning av migrationsärenden: Bevis 8*, 2 u., Nordstedts Juridik, 2015.

Zimmermann, A. & Mahler, C., *Article 1 A, para. 2, 1951 Convention*, i: Zimmermann, A., Machts, F., Dörschner, J., *The 1951 Convention relating to the status of refugees and its 1967 Protocol: A commentary*, Oxford University Press, 2011.

Offentligt tryck

Proposition 1954:134	rörande ratifikation av Förenta Nationernas konvention angående flyktingars rättsliga ställning
Proposition 1979/80:96	med förslag till ny utlänningslag m.m.
Proposition 1988/89:89	med förslag till utlänningslag m.m.
Proposition 1996/97:25	Svensk migrationspolitik i globalt perspektiv.
Proposition 2004/05:170	Ny instans- och processordning i utlännings- och medborgarskapsärenden.
Proposition 2005/06:6	Flyktingskap och förföljelse på grund av kön eller sexuell läggning.

Författningar

Förordning (1977:937) om allmänna förvaltningsdomstolars behörighet m.m.

Lag (1994:1219) om europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Utlänningslag (2005:716).

Lag (2016:752) om tillfälliga begränsningar i möjligheten att få uppehållstillstånd i Sverige

EU-rättsliga källor

Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/95/EU av den 13 december 2011 om normer för när tredjelandsmedborgare eller statslösa personer ska anses berättigade till internationellt skydd, för en enhetlig status för flyktingar eller personer som uppfyller kraven för att betecknas som subsidiärt skyddsbehövande, och för innehållet i det beviljade skyddet (omarbetning).

Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, 2012/C 326/01.

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, 2012/C 326/02.

Internationella källor

Traktater

FN:s allmänna deklaration om de mänskliga rättigheterna, 1948.

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna från 1950.

1951 års konvention och 1967 års protokoll angående flyktingars rättsliga ställning.

FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, 1966.

Fakultativt protokoll till internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, 1966.

UNHCR

UNHCR, Handbok om förfarandet och kriterierna vid fastställandet av flyktingars rättsliga ställning, 1996.

UNHCR, Guidelines on International Protection no 1: Gender-Related Persecution within the context of Article 1A (2) of the 1951 Convention and/or its 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, HCR/GIP/02/01, 2002.

UNHCR, Guidelines on International Protection no 6: Religion-Based Refugee Claims under Article 1A (2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, HCR/GIP/04/06, 2004.

UNHCR, UNHCR intervention before the Supreme Court of the United Kingdom in the case of RT (Zimbabwe) and others (Respondents) v Secretary of State for the Home Department, 2011/0011, 25 Maj 2012.

UNHCR, Guidelines on International Protection no. 10: Claims to Refugee Status related to Military Service within the context of Article 1A (2) of the 1951 Convention and/or the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees, HCR/GIP/13/10, 2014.

MR- kommittén

Human Rights Committee, General Comment No. 22: The right to freedom of thought, conscience and religion, (Art. 18), CCPR/C/21/Rev.1/Add.4, 1993.

Human Rights Committee, General Comment No. 34: Freedoms of opinion and expression (Art. 19), CCPR/C/GC/34, 2011.

Rättspraxis

Migrationsöverdomstolen

MIG 2006:1.

MIG 2007:12.

MIG 2007:16.

MIG 2007:37.

MIG 2008:21.

MIG 2009:4.

MIG 2011:6.

MIG 2011:21.

MIG 2011:29.

MIG 2013:2.

MIG 2013:15.

Migrationsdomstolen

Migrationsdomstolen i Stockholms avgörande i mål nr. UM 4895-15 från den 23 oktober 2015.

Europadomstolen

Handyside mot Storbritannien, mål 5493/72, Europadomstolen, 7 december 1976.

Arrowsmith mot Storbritannien, mål 7050/86, Europakommissionen, 12 oktober 1978.

C mot Storbritannien, mål 10358/83, Europakommissionen, 15 december 1983

Angeleni mot Sverige, mål 10491/83, Europakommissionen, 3 december 1986.

Kokkinakis mot Grekland, mål 14307/88, Europadomstolen, 25 maj 1993.

Buscarini och andra mot San Marino, mål 24645/94, Europadomstolen, 18 februari 1999.

Sinan Işık mot Turkiet, mål 21924/05, Europadomstolen, 2 februari 2010.

Eweida och andra mot Storbritannien, mål 48420/10, 59842/10, 51671/10 och 36516/10, Europadomstolen, 15 januari 2013.

EU-domstolen

Y och Z mot Tyskland, EU-domstolen, C-71/11 och C-99/11, 5 september 2012.

Tortyrkommittén

X mot Schweiz, Committee against Torture, Communication No. 470/2011, 24 november 2014.

P.A. mot Nederländerna, Committee against Torture, Communication No. 611/2014, 2 maj 2016.

MR-kommittén

K.S. och M.S. mot Danmark, Human Rights Committee, Communication No. 2594/2015, 7 november 2017.

Clement Boodoo mot Trinidad och Tobago, Human Rights Committee, Communication No. 721/1996, 15 April 2002.

Övrigt

Freedom of Thought 2017: A Global Report on the Rights, Legal Status and Discrimination Against Humanists, Atheists and the Non-religious, was created, International Humanist and Ethical Union, 2017.

Orrenius, N, Islamkritiker som Omar förtjänar också skydd, Dagens Nyheter, 2017-06-24, tillgänglig via: <https://www.dn.se/arkiv/nyheter/niklas-orrenius-islamkritiker-som-omar-fortjanar-ocksa-skydd/>, hämtad den 20 september 2018.

Lifos - Center för landinformation och landanalys inom migrationsområdet, Temarapport: Afghanistan - Kristna, apostater och ateister (version 1.0), Migrationsverket, 2017.

Voice of the People 2015, Gallup International Association, 2015.

Bilaga 1 – Rättsfallsförteckning

Förvaltningsrätten i Stockholm

UM 14953-17
UM 15731-17
UM 16495-17
UM 17598-17
UM 993-18
UM 16121-17
UM 3128-18
UM 15120-17
UM 7839-17
UM 13841-17
UM 13808-17
UM 14101-17

Förvaltningsrätten i Göteborg

UM 9160-17
UM 11043-16
UM 461-17
UM 940-17
UM 16755-17
UM 12128-16
UM 15812-17

Förvaltningsrätten i Luleå

UM 4018-17
UM 3224-17
UM 3353-17
UM 3673-17
UM 273-18
UM 22-18
UM 23-18
UM 2240-17
UM 3207-17
UM 322-18
UM 2896-17

Förvaltningsrätten i Malmö

UM 7006-17
UM 7934-17
UM 132-18
UM 777-18